Templum Experientiæ apertum;

NEU,

Ddrws y SOCIETY Profiad

Wedi ei agor o Led y Pen,

Fel y gallo y fawl a chwennycho edrych

i mewn:

Mewn Saith *DIALOG*

Ar Ddull o Ymddiddan rhwng *Theophilus* ac *Eusebius*, y naill fel y dychymmygir yn byw ar Dir *Immanuel*, a'r llall yng Ngwlad Cwsg.

YN CYNNWYS,

(Ar ol Hanes ddychymmygol o Grefydd Gwlad Cwsg) Sylfeini, Siamplau a Gorchymmynion y grythur am *Society* Profiad, fel y Moddion goreu i gadw Credinwyr rhag oeri; y Dysgyblaethau, yr Hoffiadau, a'r Trefniadau fydd i fod ynddi; y Buddioldeb a'r Adeiladaeth ddduwiol fydd o'i chadw hi yng Ngoleuni ac Ofn yr ARGLWYDD, ac o'r Cynlyniadau grefynus fydd o'i chadw hi yn annocth ac yn anyflyriol.

Gan W. WILLIAMS.

ABERHONDDU,

Argraphwyd dros yr AWDWR, gan E. EVANS.

Lle gellir cael argraphu pob math o Gopiau [illegible]

Bapur da a Llythyren newydd. 1777.

DIALOG I.

Hanes ddychymmygol o farweidd-dra gwlad cwsg.— Desgyniad yr Yspryd ar nifer o broffeswyr claiar ymo.—Yr effaith ryfeddol o hynny.—Profedigaethau yn canlyn.—Y moddion a arferwyd i achub y credinwyr rhag cael eu llithio.—Buddioldeb society profiad i'r perwyl hynny.

Theophilus, OW! groesaw adre' *Eusebius*, mae oes i'm tyb er pan gwelais chwi ddiweddaf; a mawr hiraeth oedd arnaf am eich cyfarfod yn rhyw fan neu gilydd; ond o hir ddisgwyl y daw daioni, dyma fy nymuniad ar ben.

Eusebius, Nid llai oedd arnaf finnau o chwant, os nid rhagor i'ch gweled chwithau fy hen gydymmaith; a'm siwrnau yr awrhon attoch sydd dyst digonol o hynny; canys nid oedd fy neges yma yn terfynu ar un diben arall yn rhagor nâ chael ymddiddan â chwi ynghylch achosion Crefydd.

Theo. Diben da, fy mrawd, gan mwya wna waith da, a'r Arglwydd a'i llwyddo; ac mae yn anhawdd treulio amser i well gorchwyl nâ siarad yn ddwys a difrifol ynghylch pethau o dragywyddol bwys; fel dywedir yn *Malachi* iii. 16. *Yna y rhai oedd yn ofni yr Arglwydd a lafaresant bob un wrth ei gymmydog: a'r Arglwydd a wrandawodd, ac a glybu, ac ysgrifenwyd llyfr coffadwriaeth ger ei fron ef, i'r rhai oedd yn ofni yr Arglwydd, ac i'r rhai oedd yn meddwl am ei enw ef.* Ond yn gynta, gadewch i mi ofyn eich helynt, pa fut mae eich iechyd? pa fut yr ydych yn byw? a ydych wrth eich bodd? pa un bynnag ai priod, ai gweddw, cyfoethog, neu dlawd, parchedig, neu anharchedig?

Eu. Wrth fy modd ymhob cyfrwr, ond cael bod

yn fy Yſpryd yn agos at Dduw: canys fe'm dyſgwyd i fod yn foddlon i bob cyflwr, *i fyw yn bliaethach, ac yn brinnach*; ac yr wyf yn ceiſio ymeſtyn at fod yn y cyflwr y dywaid yr Apoſtol, 1 *Cor.* vii. 29, &c. *Fod o'r rhai ſydd a gwragedd iddynt, megis pe byddent hebddynt; a'r rhai a wylant, megis heb wylo; a'r rhai a lawenhâent, megis heb lawenhâu; a'r rhai a brynant, megis heb feddu; a'r rhai a arferant y byd hwn, megis heb ei gam-arfer.* Ac yr wyf yn diolch i'm Duw, nad oes na chyſtudd, na chroes, na gorthrymder arnaf, nad yw fy Nhad nefol yn rhoi i mi allu i'w dwyn, a bod yn foddlon tani.

Theo. Bellach pa fodd y mae gwaith yr Arglwydd yn myned yn laen yn eich gwlad chwi? clywais fod Efengyl Iefu wedi cyrraedd attoch: ac wedi eſgor ar feibion lawer; a oes gwirfewch fanegu i mi pa fodd y dechreuodd y glas weithio yno? trwy ba foddion? a chydâ pha nerth? pa mor ddigyfrwng? a pha rafuſau ddangoſodd yn blaenori? pa ddichellion a ddyfeiſiodd Satan i twyſiro y gwaith? a pha gyſtuddiau, neu dreialon i'ch cadarnhau, i'ch puro, a'ch puro a gawloch?

Ev. Chwi ofynaſoch i mi amryw gweſtiynau, ac mi wnaf fy ngoreu i atteb y cyfan; o ran nad oes un hanes felufach genny i adrodd, na dim yn bywiocâu fy enaid yn fwy na chofia am ddyddiau ymweliad yr Arglwydd â ni ac eraill, *yn nyddfy nyweddi, ac yn nydd llawenydd fy nghalon*: ac rhoe cofio am yr amſer hynny i mi, yn waſtadol fel diliau mêl. —— Y dull y gweithiodd yr Arglwydd yn y rhan hynny o'r byd oedd fel hyn. Pan yr oeddem ychydig Broffeſwyr ynghyd ar un tro, yn öer, ac yn farw digyffelyb; mewn cyfarfod ac oeddem ni yn ei alw oddi neilltuol, bron a digalonni dyfod at eim gilydd byth mwy; rhai fyddai arferul o fod yn eilun gan mwyaf bob oddfa; rhai yn fwrth ſenſwous; heb ddim i ddweud am Dduw, hac am eu heneidiau; rhai wedi ymroddi i'r byd, a'r ofal o rhai wedi gwrthgilio yn llan oddi wrth bob moddion gras, ac ordi-

ordinhadau'r Efengyl; rhai wedi ymroddi i gnawd, ac anlladrwydd, megis yn nyddiau *Noa*; gwreicca, gwra, priodi, a rhoi mewn priodas; a mi fy hun ymron digalonni, ac yn meddwl yn fynych dyfod i fyw i barthau mwy gwrefog, a fymmud fy mhabell o *Urr* y *Caldeaid* yn nes i derfynau gwlad yr addewid. Ond pan oedd pob peth fel hyn; byd, cnawd, a Satan wedi ennill y dydd; etto yr odfeuon neilltuol hyn oedd yn cael eu cadw mewn rhyw wedd farwaid i ryfeddu, heb un fath o galondid gan neb i fyned â'r gwaith ymlaen ond addewid Duw, *Pa le bynnag y byddai ond dau neu dri yn dyfod ynghyd yn ei enw ef*, os eu diben fyddai union, pa mor farw bynnag byddai eu hwyl brefennol, *y byddai ef i ddyfod attynt a'u bendithio*. Hyn yn unig barodd i ni ddyfod i weddio at eu gilydd, ond nid oedd ein gweddiau ond yn hytrach ocheneidiau; ond o'r diwedd trwy rym llwfrdra, anghrediniaeth, a phrofedigaeth oddi wrth Satan, darfu i ni refolfo rhoi i fynu ein cyfarfod neilltuol; ac yn awr ar fedr gweddio gweddi ymadawiad, gan feddwl rhoi i fynu y fath gyfeillach byth mwy: ond yn nyfnder ac eithaf anghrediniaeth yw yr amfer i Ddtuw roi ffydd; a phan bo dyn wedi methu, mae Duw yn ymddangos; felly yma, ynghanol ein cyfyngder, ar fin anobaith, pan oedd pob gobaith o lwyddiant wedi ci gau i fynu; daeth Duw ei hunan i mewn i'r canol; ac y gwawriodd golau ddydd arnom o'r uchelder: canys rhyw un o'r brodyr, ie, y mwya llwfr o honom oll, yr hwn oedd yn anghredu fwyaf am ddyfodiad Duw attom, ar weddi a gynhyrfodd yn yr yfpryd, ac a gadarn ymaflodd â'r nef, fel un na ollyngai ei afel er dim: ei dafod a lafarodd eiriau anghynnefin; ei lais a ddyrchafodd; ei yfpryd ennynnodd yn fflam; fe blediodd; fe floeddiodd ar Dduw; fe ymdrechodd; fe ymorcheftodd o ddifri, fel *Jacob*; yn nyfnder ei gyfyngderau: y fflam a ymaflodd yn eraill; fe ddihunodd pob rhai; yr yfprydoedd mwya oer, a difraw a ymaflafant, ac a

wrefogafant; ymdrech, ac ymorcheſtu a gwympodd ar bawb; ni oll a aethom gyd ag ef i ryfel; ymaflaſom gyd ag ef yn Nuw, ei briodoliaethau, ei air, a'i addewidion, gan reſolfo na ollyngem ein gafael nes cael ein holl ddymuniad: a hyn ddaeth i ben; canys cwympodd arnom awel felus o gariad yr Arglwydd; *Llanwyd ni fel milieu, ac fel cornelau yr allor*; *Ennynnodd tân, a ni a lafaſaſom â'n tafod*: Y cwmmwl a ffodd; yr haulwen a dywynnodd; ni yfaſom o rawn-fyppiau gwlad yr addewid; ac ni a wnawd yn llawen: darfu anghrediniaeth; darfu euogrwydd; darfu ofn; darfu yſpryd llwfr; anghariad, cenfigen, drwg-dyb, ynghyd â'r holl bryfed gwenwynig ag oedd yn ein blino ni o'r blaen; ac yn eu lle daeth cariad, ffydd, gobaith, llawenydd yſpryd, a thyrfa hyfryd o raſuſau yr Yſpryd Glân. Ac erbyn hyn, nid oedd yr odfa ond dechrau; canys dyblwyd gweddi, canu, canmawl, a bendithio, heb neb yn blaſu ar ddiwedd: rhai oedd yn awr yn wylo; rhai yn moli; rhai yn canu; rhai yn hyfryd nefol chwerthin; a phawb yn fynnu, yn caru, ac yn rhyfeddu gwaith yr Arglwydd; yn gyffelyb i'm tyb i i ddyddiau yr Apoſtolion, pan efgynnodd yr Yſpryd o'r uchelder ar ychydig bobl ofnus, ac a'u nerthodd hwynt yn gryfion i fyned allan o'u cell ddirgel i ganol heolydd *Jeruſalem*, a chyhoeddi enw yr Arglwydd o flaen pob llwyth, iaith, a chenhedl ag oedd wedi cafglu ynghyd yno o eithaf y ddaear. Ac megis y pryd hynny, felly yma hefyd, y ſon am hyn a dannodd ar lled o blwyf i blwyf, ac o bentref i bentref, nes i bobl heb rifedi i gludo tan y gair; gwŷr, meibion, gwragedd, a phlant; a phregethwyr hefyd ddaeth attom o bob parth, wedi clywed o bell ſon am weithredoedd yr Arglwydd: ac nid â bronnau hefpon y daethant hwy hefyd; canys pa faith bynnag baent i eraill, blithion oeddent i ni, o yan na's daeth braidd un attom heb ei wir gomiſiwn, Certificat pob un yn ei enau; canys yr Arglwydd a'u llwyddodd o bob gradd; y pregethau oedd hyf-

ryd;

ryd; y gwrandawyr yn aml, yn ysfyriol, ac yn awyddus i wrando; rhai oedd yn cael eu hargyhoeddi bod odfa; un llange oddi wrth gyfnewidiad ei gyfaill yn yfed argyhoeddiad; un chwaer oddi wrth chwaer arall; gwr oddi wrth ei wraig, gwraig oddi wrth ei gwr, a chariadau yn derbyn argyhoeddiad oddi wrth eu cariadau. Yn awr fe gyfnewidiodd y dôn trwy ein holl ardal; yn lle chwarae ar y Sabbath, dawnfio, tyngu, rhegu, cablu enw Duw, canu caniadau ofer, gwag fiarad, holi hanefion, hela chwedlau, dweud celwyddau, ac erlid y Saint, yn lle hyn meddaf, daeth bugeiliaid i ganu hymnau ar hyd pen y glennydd; yr aradwr a'r geilwad yn fynych yn ymbyngcio mewn Salmau, ac odlau yfprydol ar hyd y maefydd; y gwyryfon, y plant a'r henafgwyr ynghyd, yn fiarad yn hyfryd am weithrediadau Yfpryd y gras: mi feddyliais lawer gwaith y pryd hynny am brophwydoliaethau yr hen Deftament, ac ni's gwelais un peth yn eu hagor yn well na'r awdurdod nefol y pryd hynny a gwympodd ar ein heglwys fechan ni, a'r ardaloedd o gwmpas: megis yr Yfgrythur honno yn *Joel* ii. 29, 30, &c. *A bydd yn y dyddiau diweddaf, medd Duw, y tywalltaf o'm hyfpryd ar bob cnawd: a'ch meibion chwi a'ch merched a brophwydant, a'ch gwyr ieuainge a welant weledigaethau, a'ch henafgwyr a freuddwydant freuddwydion: ac ar fy ngweifion ac ar fy llawforwynion y tywalltaf o'm Hyfpryd yn y dyddiau hynny; a hwy a brophwydant: a mi a roddaf ryfeddodau yn y nefoedd uchod, ac arwyddion yn y ddaear ifod, gwaed, a thân, a tharth mwg.* Canys mor ofnadwy ac mor ddychrynllyd i gnawd a nattur oedd y gwaith rhyfedd hyn a eiddo'r nef, ag yw gwaed, tarth, mwg a thân i ddynion ofnus.

Theo. A ydyw yr awdurdod nefol hwn yn pa[illegible] felly o hyd?

Eu. Mae Yfpryd yr Arglwydd yn aros gyd â ni, ac yr wyf yn credu yr erys fyth. Gwir yw, nid oes mo'r awelon hyfryd hynny mor fynych ag oeddent;

ent; ac nid oes o'r un boethder yn y tân; ac nid yw yr hwylus wynt yn chwythu mor danbaid, am fod llai o gnawd yn gymmyſg o boſibl ag ef: canys ar y cyntaf pan daeth ein heneidiau i brofi gwleddoedd y nef, ſe fynnai y cnawd yntau gael ei *ſhâr*, a holl nwydau nattur wedi cael eu terfyſgu gan ras, oedd yn gwneud terfyſg a ſtwr ofnadwy tu allan i'r muriau; ond fel daeth y wledd nefol i fod yn fwy yn yr enaid o mewn, nid oes gan gnawd yr awrhon agos cymmaint o law yn y chwarae hyn ag ydoedd; canys mae ef yn gorfod diſtewi o flaen yr Arglwydd, a gadael yr enaid i ymborthi ar fywyd a bery byth: ond etto mae arwyddion amlwg fod y bobl hyn yn myned ymlaen o ras i ras, canys gwelir ynddynt galonnau briw a chlwyfus, cydwybodau byw a thyner, ewyllys wedi ei dorri at feddwl Duw, i ddweud gyd â'r Apoſtol, *Pa beth a fynni di i mi ei wneuthur?* ofn duwiol ſydd ynddynt yn cynhyddu, ac yn ofalus ymhob rhyw ddyledſwyddau at Dduw, attynt eu hunain, ac at eu cymmydogion; yn ymdrechu am fanwl gadw eu lle; ond yn fwya enwedig eu cynnydd ſydd yn y pethau canlynol: ſef, yn gyntaf, yr olwg ſydd ganddynt arnynt eu hunain, fod eu calonnau *yn fwy eu twyll nâ dim, mai drwg anllywodraethus ydynt, pwy a'u hedwyn? a bod*, fel y dywaid Duw ei hunan, *Gen.* vi. 5. *holl fwriad meddylfryd calon dyn yn unig yn ddrygionus bob amſer.* Yr olwg hyn ſydd yn peri iddynt ffieiddio eu hunain, a chredu mai y pennaf o bechaduriaid ydynt ar bob amſer; hyn ſydd yn peri iddynt na's condemnant, ac na's rhagfarnant neb arall, ond toſturio wrth bawb, gan gredu eu bod hwy eu hunain yn anheilyngach nâ neb pwy bynnag. Yn ail, yr angen ſydd arnynt bob munud o Gyfryngwr; mae yr olwg wael uchod wedi dodi Criſt ac oll ſydd yn perthyn iddo yn annwyl; ei gyfiawnder, ei ddioddefaint, ei nerth, a'i ddoethineb. Ni fyn y bobl hyn heddyw i edrych, i feddwi, nac i afludio dim ond trugaredd, haelioni, a thiriondeb y Meſſias;

di-

dioddefaint pen *Calfaria* yw eu cân; dyma deſtyn eu ſiarad, a theſtun eu ſtudi; ac nid y'nt fyth yn edrych o mewn ond er mwyn gyrru eu hunain i bwyſo mwy ar, a chredu mwy yng Nghriſt. Fel hyn ſe dyſgodd eu dnwg hwy redeg at y da; ſe dyſgodd eu pechod hwy edrych ar Gyfryngwr: fel hyn gwnawd hwy yn fwy marw i'w doniau, graſuſau, rhinweddau, a barnau da dynion am danynt; dim heddyw ond Criſt oll yn oll.

Theo. Cant i un fod Satan yn llonydd i'r fath gorlannaid o ddefaid, heb wneud rhyw hafog yn eu plith; yn y rhan leiaf eu temtio, eu blino, eu gorthrymmu, neu eu tynnu at ryw bleſerau gau.

Ez. Oh, ni's gallaf fyth adrodd i chwi y cwbl am y pethau hyn; canys aneirif yw eu temtaſiynau, a rhei ny o bob math; rhai at bob graddau; rhai at bob oedran; rhai o mewn, rhai o maes; rhai o mewn ac o maes ar un waith; fel nad oes neb a wŷr eu grym, a'u rhifedi, ond Duw ei hun: ond chwi a ddeallwch rai o honynt, pan yt yſtyrioch eu hoedran, a'u hamgylchiadau; ſef cwmpeini o langciau hoenus, a gwrol; tyrfa o ferched yn eu grym, a'u nwyfiant; dynion y rhan fwyaf o honynt ag ſy gan Satan le cryf i weithio ar eu ſerchiadau cnawdol, ac i'w denu at bleſerau cig a gwaed: ond y rhyfeddod mwya eu bod yn ſefyll ynghanol eu holl amrywiol brofedigaethau: mae gymmaint rhyfeddod ag i wrychioneu ol dân beidio diffodd ynghanol y môr; neu i gyfeillion *Dafydd* fyned trwy ganol llu y *Philiſtiaid* i ymofyn dwfr iddo o ffynnon *Bethlehem*, ac etto ſafio eu bywydau: ond i'r nef mae'r diolchgarwch; yr un ag a ddyſgodd fyſedd *Dafydd* i ryfela, a'r un ag a'i nerthodd i lammu trwy'r fyddin, a neidio tros y mur, a'u nerthodd hwythau ynghanol eu gwendid i faeddu Satan ar ei dir ei hun. Mae'n wir i rai o honynt gael eu clwyfo, ond ni laddwyd neb; ſe demtiwyd rhai ymhell, ac ſe'u hudwyd i dir dieithr, ac ſe'u taflwyd i lawr ar greigydd geirwon; etto ſe inchawyd eu harchollion, ſe eliwyd eu

clwyfau,

clwyfau, ac maent heddyw mor gryfed ag y buont erioed; ac lawer yn fwy ofnus rhag cyfeiliorni nâ'r rhai na's temtiwyd. Trwy argyhoeddiad, a cheryddon y brodyr, trwy ymbiliau taer a gweddiau, a thrwy bob moddion o diriondeb attynt, hwy a dynnwyd allan fel pentewynnion o ganol y tân; ac maent heddyw â'u cân o ddiolchgarwch cuwch â'r nef.

Theo. O holl foddion gras nid wy'n gweled un mor fuddiol â'r cymdeithasau neilltuol, elwir *Societies prifat* arnynt, i geryddu, i hyfforddi, i adeiladu, ac i gefnogi aelodau gweinion ag fy barod i gyfeiliorni i ryw-ochr, naill ag i chwant, plefer, neu garu teganau o un tu; neu i falchder, rhyfyg, hunandyb, a chenfigen o'r tu arall; neu yntau i gael eu denu trwy hocced dynion i dwyllo, i athrawiaethau gau, a chyfeiliornus, ac i amrywiol bethau eraill ag fydd wedi gwneud mawr niwaid i Seintiau Duw.

Eu. Dyna'r neges benna oedd gennyf i'ch cyfarfod chwi fy hen frawd, a'm hathro; fef, cael rhyw gyfarwyddyd gennych (fel y rhoifoch i mi lawer o weithiau o'r blaen) ynghylch yr odfeuon dirgel hyn; credu yr wyf eu bod yn wir angenrheidiol, a'u bod os cedwir hwynt yn iawn yn un o'r moddion mwya awdurdodol i gadw eglwys Dduw yn ei lle; rhai ddywedant gyd â ni, nad oes un fylfaen iddynt o'r Yfgrythur lân, ac nad oedd y fath ymgynnulliad dirgel ddim yn cael ei arferyd yn yr eglwys *fuddewig*, nac 'chwaith tan y Teftament newydd, na chan y diwygwyr oddi wrth y grefydd babaidd; ond mai rhyw drefn newydd ddaeth gan y *Methodiftiaid* i mewn yw hi, ac nad yw fuddiol i ddim; ond i ddyfgu dynion i fod yn waeth nag o'r blaen, trwy ddatguddio i'w gilydd ddirgel weithredoedd diafol: fe ddywaid rhai mai nid da dweud calonnau, am fod canlyniadau drwg o hynny; eraill a haerant mai balchder yw dweud profiadau, ac mai nid buddiol i bawb i glywaid yr amryw demtafynau fydd yn cyfarfod eraill; ac o i bawb i ddweud y cwbl, gall

dynion

dynion oeri at eu gilydd, priodaſau gael eu gwahanu, cariadau fo ymron priodi ſyrthio allan, ac amryw grach a llygredigaethau ddyfod i'r golwg, na's gwyddai neb am danynt ond Duw ei hun. Am hynny, fy anwyl *Theophilus*, dangoſwch i mi, fel y gallwyf finnau ddangos i'r cyfryw rai ag ſydd yn ammau ſail ſicr o'r fath gymdeithaſau crefyddol â hyn, eu gwir ſylfeini, ynghyd â pha mor belled y mae i ddyn adrodd ei feddwl a'i galon yn y fath gymdeithas? beth ſydd i ddweud? beth ſydd i gelu? beth ddwedir wrth Dduw, nad yw dda i'w ddweud wrth ddynion? y pethau hyn a llawer o'r fath, wyf, os yr Arglwydd a'i myn, ar fedr cael eu gwybod gennych, cyn fy ymadawiad oddi wrthych.

DIALOG II.

Buddioldeb Society profiad pan arferir hi yn addas, yn brawf o'i bod yn angenrheidiol.——Y ſylfeini o honi o'r hen Deſtament a'r Newydd.—Yr achos a fod yn ofalus rhag tramgwyddiadau ynddi.——Y doethineb nefol a ddylai gael ei arferyd i fod pob peth er adeiladaeth.

Theo. PE bai heb un inſtans nac eſampl o'r hen Deſtament na'r newydd i'w gael, mae buddioldeb y fath gyfarfodydd ynddo ei hunan yn ddigon i gadarnhau eu bod hwy wrth feddwl Duw. Mae amryw bethau ag nad yw yr Yſgrythurau yn eu goſod allan fel dyledſwydd, etto wrth reſymmoldeb y peth, yn ddigon eglur eu bod yn angenrheidiol; megis gweddi deuluaidd forau a nawn; ſacrament bob mis; gwragedd i fod yn gyfrannog o hono; gweddi cyn ac ar ol pregeth; ac amryw bethau o'r cyffelyb, na's gellir dyfod ag un inſtans eglur o'r Yſgrythurau am danynt; ond yn unig trwy ganlyniadau gellir eu gwneud allan; etto y peth

peth ſydd mor rheſymmol, buddiol, ac adeiladol ag nad oes nemawr o ddyn yn ei ammau, ond y *Cwaceriaid*.

Eu. Ond fe ofynnir i mi, pa fodd yr ymddengys eu bod mor angenrheidiol a buddiol?

Thео. Maent yn gynta felly, trwy eu bod yn foddion i gadw i fynu yr un wres, a bywyd ag y dechreuaſom ynddo; fel y mae haiarn yn hogi haiarn, felly gŵr ſydd yn hogi wyneb ei gyfaill; y mae gan gyfeillach effaith fawr iawn i'n bywioccau at dda neu at ddrwg; a pha foddion well i fywiogrwydd, nag ymgaſglu at ein gilydd, i gyd-weddio, cyd-ganu, ac adrodd mor dda bu Duw yun a'r llall, wedi'r tro diweddaf? adrodd gwaredigaethau yr Arglwydd; datguddio fel tynnodd Duw ni allan o fagl yr heliwr, ac fel y gwaredodd efe ni oddi wrth yr haint echryſlon; mae pobl Dduw yn dyfod o'r fath gymdeithas a hyn fel meddwon o'r gwindy yn llon hyfryd wedi trachtio gwin y nef; wedi eu cyſuro, eu hyfforddi, a'u hadeiladu; ac eraill o boſibl wedi cael eu ceryddu mewn cariad, ac yn ymadael â'r gymdeithas, ac yn reſolfo llwyr ymadael â'u chwant hefyd; ac eraill oedd tan brofedigaethau digalondid, ac anghrediniaeth, wedi cael eu cryfhau yn y ffydd.——Yn ail mae'r fath gymdeithas yn fuddiol i ddadrus âmryw rwydau a maglau dirgel oedd Satan wedi ei wau, tu ag at ddala'r credadyn ſynnil ar ei dir ei hunan; mae'r diafol yn yſpryd cyfrwys, a dichellgar; ac yn rhoi ei holl ddyfais ar waith, pa fodd i gwympo crediniwyr; ac mae efe'n lliwio ei rwydau, fel pob pyſgotwr, na welo'r credadyn mo honynt; fe ymrithia ei hun fel angel goleuni; ac lawer pryd fe ry ei demtaſrynau allan fel pe baent yn raſuſau hyfryd, ac a fyddai oni bai fod Duw yn cadw, yn abl hollol ddallu'r etholedigion: ac yn yr achos hyn da yw i Seintiau ddyfod ynghyd i chwilio, i holi, ac i fynnu adhabod nattur y profedigaethau ſo wedi dal gweiniaid; ac i daer weddio eu traed allan o'r cyſlon. Mae amryw Saint ieu-

ainge

aingc fel ŵyn a red ar ol cwn, yn lle eu mammau; yn tybiaid mai gras yw rhai pechodau, mai awelon y nef yw awelon nattur, mai calon friw yw yſpryd *melancoli*, ac mai zel tros Dduw yw balchder, cenſigen, a rhagfarn; ac angen yw i dduwiolion i ymgynnull ynghyd i ddadrys Criſt'nogion gweinion allan o'r maglau hyn; ac i gyfarwyddo y rhai goll-odd y gwir lwybr i ddychwelyd iddo drachefn. Yn drydydd, mae'r cymdeithaſau neilltuol hyn yn dda at ragflaenu ymryſonau, drwgdybiau, rhagfarnau, cynhennau, gwynfydau, a phob anghariad; mae cadw ymhell un oddi wrth y llall yn yr un eglwys, (pan bo pob cyfleuſdra o gyfarfod yn fynych) yn magu anghariad, ac oerfelgarwch digyffelyb; ac ni chais Satan fyth well tu ag at ennyn y pethau uch-od, nâ'n cael ni beidio cyfeillachu a'i gilydd: nid rhaid i'r garddwr ond peidio ymweled â'i ardd, a pheidio ei chwynnu, hi oreſgynnir gan chwyn mewn ychydig wythnoſau; ac nid rhaid i eglwys Dduw ond cadw pellder y naill oddi wrth y llall, fe dyf i fynu anghariad fel gwreiddyn, ac oddi wrtho daw pob canghennau truenus, ac nad oes neb a'u deſ-trywia ond Duw yn unig. Ond o'r tu arall, pa gariad? pa undeb? pa ſeddyliau da? pa gadw? a pha ymddiffyn ſydd mewn aelodau eglwys ag na bo yn eſgeulus eu cydgynnulliad ynghyd? Yn bed-warydd, mae y cyfryw gynnulliad yn ſuddiol er mwyn edrych a gwilio ar ol bywydau eu gilydd, rhag i neb redeg i fywyd penrydd, a throi gras Duw i drythyllwch; mae Saint y Goruchaf lawer pryd yn digwydd fod â'u trigfannau mewn lleoedd carregog; rhai â'u gorchwylion ynghanol torf o annuwiolion; yn ffarmwyr mawrion, yn ſiopwyr, yn farſiandwyr, neu yn weiſion a morwynion i'r cyfryw rai; lle maent yn gorfod ſiarad, cyfeillachu, a chydweithio â'r rhai digred; ac mewn mawr be-rygl o gael rhyw ſtain ar eu gwiſgoedd oddi wrth y cyfryw rai; naill ai trwy eu denu i bleſerau, neu eu gyrru i dymmerau anaddas, geiriau chwerwon,

attebion

attebion crâs, neu ryw ymddygiad anweddaid i gredadyn ; ac angen yw yn yr achos hyn i bobl Dduw ddyfod ynghyd, i ddyſgu eu gilydd pa fodd mae ſefyll yn y fath ſefyllfeudd, ac i geryddu eu gilydd os bydd neb wedi rhedeg oddi ar y gwir lwybr, trwy ddeniadau, neu wrthwynebiadau y rhai digred hyn. Fel mae arfer merched wrth wiſgo ac ymbingcio, yw edrych ar wiſgoedd eu gilydd, rhag ofn fod un ddarn yn annhacclus, yn anghymmen, ac yn anaddas y naill i'r llall ; felly mae eglwys Dduw *yr hon ſydd wedi deſgyn i wared o'r nef, fel priodasferch wedi ei thrwſio i'w gûr*, i edrych ar fywydau, ac ymarweddiad eu gilydd, rhag fod neb wedi cyfeillachu yn fynweſol â'r byd annuwiol, yfed eu harferion, ſiarad eu hiaith, rhoi iddynt eu cariad, a'u dirgelion, ac felly wedi cyfeiliorni oddi ar lwybrau'r nef ; a pha fodd y gwneir hyn yn well nag wrth gadw cymdeithaſau neilltuol ? Yn bummed, mae'r fath gymdeithaſau yn fuddiol er mwyn dwyn beichiau eu gilydd. Pa ſawl un o'r duwiolion ſydd tan feichiau trymion ; rhai plant wedi rhoi beichiau ar yſgwyddau eu rhieni ; rhai rhieni ar yſgwyddau eu plant ; treiſwyr, a gorthrymwyr y byd hwn wedi rhoi beichiau ar lawer o wragedd gweddwon, a phlant ymddifaid ; rhai duwiolion wedi rhoi beichiau ar yſgwyddau eu gilydd, fel mae torf fawr o gredinwyr yn griddfan tan bwys gwaſgfeuon o aneirif fath ; a pha ffordd ragorach i yſgafnhau yſgwyddau 'r credinwyr, nag adrodd eu croeſau, eu cyſtuddiau, a'u gorthrymderau wrth bobl Dduw ? canys trwy hynny hwy gânt nid yn unig gydymdeimlo â hwynt, ond hefyd cânt y brodyr i weddio droſtynt, eu cyſuro, eu diddanu, a'u hyfforddi i ymddwyn tan bob baich, a chyſtudd ; a hyn a wna yſgafnder mawr i bob dyn llwythog, fod arall yn dal rhan o'r iau, ac yn tynnu rhyw faint o'r llwyth ymlaen. Yn chweched, mae'r fath gyfarfodydd yn fuddiol er mwyn mynegu yr hyn a wnaeth Duw ar ein heneidiau, a moliannu ei enw ef am yr unrhyw.

Dafydd

Dafydd a eilw ar y Seintiau, *Sal.* lxvi. 16. gan ddywedyd, *Deuwch, gwrandewch, y rhai oll a ofnwch Dduw, a mynegaf yr hyn a wnaeth efe i'm henaid.* A phob un ag ſydd o'r un Yſpryd a *Dafydd*, ſydd etto yn hiraethu am adrodd y pethau mawrion a wnaeth Duw iddo ef, gan ewyllyſio i holl bobl yr Arglwydd dalu diolch troſto ef. O! mor anhawdd i ddyn wedi cael tryſorau mawrion, a rhei'ny yn anniſgwyliadwy, naill ai oddi wrth geraint, neu ryw ffordd arall, beidio datguddio hynny i bawb o'r rhai a lawenhai gyd ag ef! Methodd i'r wraig a gafodd y darn arian a gollodd a chelu yr achos; *ond hi a alwodd ynghyd ei chyfeilleſau, ac a ddywedodd, Llawenhewch gyd â mi, am i mi gael y dryll hwnnw a gollesˆ.* Pa faint mwy y chwennychiad ſydd mewn dyn duwiol, yr hwn wedi bod yn hir tan dywyllwch, ac yn awr wedi dyfod i'r goleuni, i fanegu trugareddau yr Arglwydd iddo ef? O'r blas hyfryd ſydd gyd â golwg ar faddeuant pechod! golwg ar gariad tragywyddol yr Arglwydd! ac ar dryſorau gras yn addewidion y cyfammod newydd! y fath yw na's gall credadyn lai nâ'i adrodd gyd â'r hyfrydwch mwyaf. Ond yn olaf, y cymdeithaſau hyn ſydd fuddiol er mwyn ymgryfhau yn erbyn ein holl elynion yſprydol; a gweddio fel un dyn yn eu herbyn hwynt oll. Pan caffo Satan ni bob yn un ac un, mae e'n fwy parod i'n llwfrhau, ond pan delo milwyr Duw fel yma at eu gilydd, i ſiarad am nerthoedd y nef, a bod allweddau y pydew diwaelod wrth yſtlys y Meſſiah; galw i gof weithredoedd yr Arglwydd gynt, yn y môr coch, ac ym maeſydd *Soan*; fel y trôdd efe yr afon yn ol, ac yr aethom trwyddi ar draed; wrth adrodd fel hyn ryfeddodau yr Arglwydd, maent yn ymgadarnhâu yn erbyn eu gelynion yſprydol, y byd, y cnawd, a'r cythraul; ac yn amadael â'u gilydd yn hŷ, yn galonnog, ac yn wrol, fel rhai wedi ennill y dydd. Y pethau hyn, a llawer o bethau eraill fel y rhai'n, a ddengys y buddioldeb o'r fath odfeuon neilltuol: a phe bai

heb un o'r achoſion yſprydol hyn yn galw dynion duwiol ynghyd; etto mae amryw achoſion tymhorol, ac eglwyſig yn eu gwahodd yn olau i ymgaſglu at eu gilydd: ond ni's caf enwi yn breſennol ond un, a hynny yw, er mwyn edrych at angenrheidiau y tlodion, a'r anghenus yn yr eglwyſi. Tra fo duwiolion yn ddieithr y naill i'r llall, mae yn ddiau eu bod yn fyr yn yr achos hyn; ond os bydd cymdeithaſau neilltuol yn cael eu cadw yn addas, fe fydd pawb yn gwybod amgylchiadau y naill y llall; ac felly toſturi, cydymdeimlad, haelioni, cariad, cymmwynaſgarwch, a phob graſuſau eraill ſydd yn perthyn i'r cyfoethog at y tlawd, i'r iach at y claf, i'r llawn at y llwm, i'r eſmwyth at y gofidus a'r anghenus gaiff eu harfer. Dyma, fy anwyl *Euſebius*, bethau ſydd yn gwneud y *Society brifat* yn ddyledſwydd eglur ar bobl Dduw i'w chadw gyd â'r diwydrwydd, yr aſtudrwydd, a'r pryſurdeb pennaf. Ond am gael ſail o air Duw, fel dywedaſoch, nid yw hynny hefyd ond y peth hawſaf. Yn llyfr *Job*, yr hwn dybia rhai mai y rhan gyntaf o'r Yſgrythurau a 'ſgrifenwyd yw, ac mai *Moſes* oedd yr awdwr, y cawn ni feibion Duw (canys dynion duwiol oedd y pryd hynny tan enw meibion Duw, a'r annuwiolion tan enw meibion dynion) *yn dyfod i ſefyll ger bron yr Arglwydd, a Satan hefyd a ddaeth yn eu plith hwy*: eu cynhylliad yn ddiau oedd yn neilltuol, ſef, o rai ag oedd yn eu cyfenwi eu hunain ar enw yr Arglwydd; ac nid tyrfa gymmyſgedig o rai i wrando'r gair fel tan y Teſtament newydd; am hyn ni allwn alw yr odfa hon i ba un y daeth Satan i mewn, a'n Harglwydd i mewn hefyd, yn odfa neilltuol, neu *Society brifat*; canys ni's dywedir fod yma neb yn dweud rhyw araith neilltuol, a bod tyrfa o blant dynion yn gwrando; neb ond meibion Duw, ſef proffeſwyr y gwir Dduw. Ni gawn eilwaith yn *Gen.* iv. 26. *Enos* wŷr i *Adda* yn caſglu ynghyd yr ychydig rai oedd yn cadw addoliad y Duw byw yn ei ddyddiau ef; ac yna fel un gymdeithas dechreu-

afant

aſant alw ar enw yr Arglwydd: yr oedd hyn rhwng dau cant a hanner, a thri chan mlynedd ar ol creadigaeth y byd; a Duw megis wedi cael ei anghofio, ac eulunaddoliaeth wedi dyfod i mewn i blith hiliogaeth *Cain:* ac nid oedd ond *Enos* yn nheulu *Adda* yn meddu yſpryd i gaſglu'r bobl ynghyd i gymdeithas grefyddol. Yn nyddiau *Abraham*, yr oedd yr eglwys yn ei dŷ ef yn cynnwys mil, neu lawer rhagor o broffeſwyr addoliad y gwir Dduw; a diau fod gan ŵr o fath *Abraham* ddiſgyblaeth, llywodraeth, a chyflawniad o bob dyledſwyddau crefydd yn eu plith, ac yntau ei hun fel penteulu yn ymddwyn fel offeiriad attynt: a pha beth bynnag ſydd fuddiol, adeiladol, a dyledus i fod mewn *ſociety brifat*, diau fod *Abraham* yn cyflawni hynny oll, ar ol goruchwiliaeth y dyddiau tywyll hynny. Fe ddywedir yn *Malaci* iii. pan oedd yr eglwys *Iuddewig* wedi gwrthgilio ymhell oddi wrth ei phurdeb cyntaf; *Yna y rhai oedd yn ofni yr Arglwydd a laſaraſant bob un wrth ei gymmydog: a'r Arglwydd a wrandawodd, ac a glybu, ac yſgrifenwyd llyfr coffadwriaeth ger ei fron ef, i'r rhai oedd yn ofni enw yr Arglwydd, ac i'r rhai oedd yn meddwl am ei enw ef. A byddant eiddo fi, medd yr Arglwydd, y dydd y gwnelwyf i ſynu fy nbryſor neilltuol, neu yn y dydd y caſglwyf fy nhlyſau. Arbedaf hwynt hefyd fel yr arbed gŵr ei fab ſydd yn ei waſanaethu.* Dyma hanes lawn i chwi o gymdeithaſau neilltuol, a'r fath ſulw mae Duw yn ei ddal arni: chwi glywſoch ſon amryw weithiau gan erlidwyr Crefydd Criſt, am lyfr y bywyd ſydd yn y *ſociety brifat*, a bod enwau yr aelodau oll ynddo, a bod rhyw un yn 'ſgrifennu yr enw, yn maddau y pechod, ac yn derbyn tâl am y cyfryw gymmwynas; nid yw hyn oll ond un arall o ddeng mwrddiwn o gelwyddau pobl y byd; ond y gwerſi uchod ſydd yn datguddio y dirgelwch; *bod Duw yn cadw llyfr coffadwriaeth* o gymdeithaſau crefyddol, *yn gwrando eu gweddiau, yn eu cadw, ac yn eu hamddiffyn, fel yr arbed gŵr ei fab ſydd yn ei waſ-*

wasanaethu : chwi welwch mai Duw yw pen y *society*, efe sy'n cadw y llyfr, efe ei hun sy'n 'sgrifenu yr enwau, efe sy'n cyhoeddi maddeuant, ac efe sydd yn casglu gwŷr y *society* ynghyd yn nydd y farn, fel llysau neilltuol iddo ei hun. Mae'r Prophwyd *Zachariah* yn y xii bennod, yn prophwydo am ddyddiau yr Efengyl, ac yn mynegu *bydd Duw i dywallt ar dŷ Ddafydd, ac ar breswylwyr Jerusalem yspryd gras, a gweddiau* ; a'r effaith o'r cyfryw Yspryd sydd, *edrych ar y Messiah, yr hwn a wahanasant, a galaru am dano fel un yn galaru am ei unig-anedig, ac ymofidio besyd am dano megis un yn gofidio am ei gyntaf-anedig. A'u galar sydd mor fawr a galar Hadadrimmon yn nyffryd Megidon.* Ac yn eu galar hyn, pob teulu a geidw wrtho ei hun ; *teulu tŷ Ddafydd wrtho ei hun, a'u gwragedd wrthynt eu hunain ; teulu tŷ Lefi wrtho ei hunan, a'u gwragedd wrthynt eu hunain ; teulu tŷ Simei wrtho ei hunan, a'u gwragedd wrthynt eu hunain ; a'r holl deuluoedd eraill wrthynt eu hunain, a'u gwragedd wrthynt eu hunain.* Chwi welwch yma yn gyntaf, mai prophwydoliaeth yw hon am ddyddiau yr Efengyl, am fod y galar yma yn unig am iddynt drywanu Crist â'u pechodau. Yn ail, fod galar efangylaidd am bechu yn erbyn Cyfryngwr mor dirion, mor ogoneddus, ac mor ffyddlon uwchlaw pob galar arall is yr haul ; ie hyd yn oed galar am unig-anedig fab. Yn drydydd, fod y bobl hynny yn ymgasglu ynghyd at eu gilydd i gyd-ofidio, ac i gyd-alaru. Yn bedwarydd, mai nid i'r un lle i gyd maent yn casglu, megis i'r deml gynt, ond yn gymdeithasau bychain, tŷ *Ddafydd*, tŷ *Lefi*, tŷ *Simei*, a'r lleill o'r teuluoedd wrthynt eu hunain. Yn bummed, dyma y teulu yn cael ei rannu yn ddau, y gwŷr yn un gymdeithas, a'r gwragedd yn y gymdeithas arall ; ac os gall text o'r Ysgrythur fod yn ddigonol i berswadio dynion, mae hwn yn ddigon i eglurhau iddynt bod *society* gwŷr ar eu pennau eu hunain, a *society* gwragedd ar eu pennau eu hunain, nid yn

unig

unig yn gyfreithlon, ond hefyd wedi cael prophwydo am danynt tan yr hen Deſtament, y byddai hyn i fod tan y Newydd, yr amſer y byddai tywalltiad o Yſpryd yr Arglwydd ar Eglwys Dduw. Ac nid yw *ſociety bands* wrth yr Yſgrythurau hyn ond effaith tywalltiad yr Yſpryd Glân; ac angen hefyd yw hyn, o ran mai *ſociety* cyfaddef gwendidau a llygredigaethau ag ſydd yn trywanu y Meſſiah ydyw hon, ac am hynny nid da bod gwŷr yn gwybod ſyrthiadau y gwragedd, na'r gwragedd o'r tu arall yn clywaid am wendidau y gwŷr, rhag i Satan ſy'n diſgwyl pob mantais wneud defnydd o hynny er chwanegu pechod a phrogedigaeth y naill fel y llall. Yn y Teſtament newydd cawn ein Harglwydd a'i Apoſtolion mewn amryw amſerau yn ymneilltuo oddi wrth y werin, naill ai i'r mynydd, neu i'r môr; ac yn olaf i ardd *Gethſemane*: a pha bryd bynnag byddai hyn, ſicr yw byddai yn agor dammegion iddynt, ac yn datguddio amryw wirioneddau mawrion am deyrnas nef, y rhai y pryd hynny nad oeddent yn eu deall; ond ar ol tywalltiad yr Yſpryd daethant i'w cofio, a'u deall hefyd. Ar ol croeshoeliad ein Harglwydd, wedi ymddangos o hono i *Mair Magdalen*, i *Pedr*, ac i ddau Ddyſgybl arall ar y ffordd i *Emaus*; yr Apoſtolion, ac eraill o'i Ddiſgyblion, ynghyd â *Mair* mam yr Iesu, ac eraill o'r gwragedd a ymgaſglaſant ynghyd i *Jeruſalem*, i gadw cymdeithas neilltuol, ac i ddiſgwyl pa fodd y digwyddai'r diben o'r holl bethau a wnaethpwyd yn awr yn *Jeruſalem*; a thra yr oeddent hwy yma yn manegu, rhai fel y gwelſant ef mewn un man, ac eraill mewn man arall, ac yn enwedig fel adnabu y ddau Ddyſgybl ef wrth dorriad y bara, *ac fel oedd eu calonnau hwy yn llosgi ar y ſſordd tra yr oedd efe yn agor iddynt yr Yſgrythurau; a thra yr oeddent yn dywedyd y pethau hyn, yr Iesu ei hun a ddaeth, ac a ſafodd yn y canol, ac a ddywedodd wrthynt, Tangnefedd i chwi.* Dyma *ſociety* briſiat wrth fodd calon Duw; *Society* ag y daeth Iesu i fod yn aelod o honi; a pha waith oedd ganddynt

yno

yno cyn iddo ddyfod; ond ymddiddan am eu colled hebddo, mor ymddifad oeddent ynghyd, a'r gobaith cyfurus oedd gan y rhan fwyaf o honynt ei fod ef wedi cyfodi oddi wrth y meirw, ac yr arofai gyd â hwy ar y ddaear: hyn fydd fyth yn dangos yn eglur mai y dull gorau i gredinwyr ymhob cyflwr, yn enwedig mewn gofid, ofn, a rhagluniaethau dyrus, yw cadw yn fynych mewn cymdeithafau crefyddol, hyd onis gwawrio'r dydd, ac i'r Arglwydd ei hun ddyfod i'r canol. Ac ar ol efgyniad ein Harglwydd bendigedig i'r nef, pan oedd ei Ddifgyblion ef â mawr ofn yr *Iuddewon*, ac wedi ymgafglu ynghyd i'r un lle yn *Jeruſafem*, ac yno yn parhau mewn gweddi ac ymbil nes i ŵyl y pentecoft ddyfod; *yn ddifymmwth daeth fwn o'r nef megis gwynt nerthol yn rhuthro, ac a lanwodd yr holl dŷ lle yr oeddent yn eiſtedd. Ac ymddangofodd iddynt dafodau gwahanedig megis o dân, ac a eiſteddodd ar bob un o honynt. A hwy oll a lanwyd o'r Yſpryd Glân, ac a ddechreuafant lafaru â thafodau eraill, megis y rhoddes yr Yſpryd iddynt ymadrodd.* Dyma odfa neilltuol â bendith y nef arni; a'r un effaith, ond mewn llai graddau fydd ar gymdeithafau crefyddol ag fo yn gwir ddifgwyl wrth yr Arglwydd ag oedd ar y Dyfgyblion yn awr: canys fe ddywaid ein Harglwydd, *Pa bryd bynnag yr ymgynnullo dau neu dri yn ei enw ef, y bydd efe yno yn eu canol hwynt i'w bendithio*; a pha bryd yn fwya neilltuol y mae rhai yn ymgafglu ynghyd yn ei enw ef nag mewn *ſociety* ddirgel? pan mai yr unig neges fydd gan y rhan fwya, neu bawb yno yw myned i gyfarfod â'r Arglwydd. *Paul* a orchymmyn yn *Heb.* x. *Na eſgeuluſom ein cydgynnulliad ynghyd, fel mae arfer rhai; ond annog bawb eu gilydd, a hynny yn fwy, o gymmaint a'n bod yn gweled y dydd yn neſâu.* A gwelwch yr effeithiau ofnadwy o eſgeuluſo ein cyd-gynnulliad, adnod 26, *Os o'n gwirfodd y pechwn*, hynny yw, os ymadewn ag ymofyniad am Dduw, ordinhadau yr Efengyl, moddion gras, a chymdeithas a chyfeillgarwch y Saint,

Saint, *ar ol derbyn gwybodaeth y gwirionedd, nid oes aberth dros bechodau wedi ei adael mwyach; eithr rhyw ddiſgwyl ofnadwy am farnedigaeth, ac angerdd tân, yr hwn a ddiſa y gwrthwynebwr.* O mor ofnadwy yw dechrau gwrthgilio oddi wrth Dduw! ac yn gyffredin iawn dechreuad cyntaf gwrthgiliad yw oeri at gymdeithas a chyfeillach y Saint. Ac yn y iii. o'r *Hebreaid*, perir i ni *gynghori eu gilydd bob dydd-tra y gelwir hi, heddyw; fel na chaleder neb o honom trwy dwyll pechod.* Yr hyn a ddengys bod yr Yſpryd Glân yn meddwl am i ni ymgaſglu ynghyd at ein gilydd yn gynta, ac yna cynghori ein gilydd, rhag ymadael â'r Duw byw.

Eu. Hyn gaiff ddigoni yn breſennol am ſail yr odfeuon neilltuol hyn, ond, och Dduw, na wypwn pa ddull mae i mi, ac eraill eu cadw hwynt fel bo bendith arnynt; canys er bod y peth yn dda o hono ei hun, etto oni arferir ordinhadau Duw, a holl foddion gras, a dyledſwyddau yr Efengyl ar ol y portreiad yn y mynydd, o union ddiben, ac yn Yſpryd yr Arglwydd, a gadael ei golofn dân ef, a'i golofn niwl fyned o'r blaen, fe ellir troi gras Duw i drythyllwch; ac felly o gamarferiad fod y peth goreu yn cael ei droi yn beth gwaethaf: fel hyn trodd eglwys *Rufain* ſacrament ſwpper yr Arglwydd fel ſwyngyfaredd, i ddallu deall, ac i ladratta arian y werinos dywyll. Mi glywais fod rhai eglwyſydd wedi derbyn clwyfau nid bychain, wrth i rai pobl ieuainge yn eu poethder cyntaf, heb edrych nac ymlaen, nac yn ol, ond mewn eitha zel tros Dduw, ac eitha caſineb i bechod, adrodd cymmaint o'u llygredigaethau, er fod Duw wedi eu maddau iddynt, ag fu yn ddrwg iawn iddynt hwy eu hunain ar ol llaw, ac yn niweidiol hefyd i enw rhai o'u cymmydogion. A diau yw eilwaith mae rhai o'm cydnabyddiaeth fy hun wedi tramgwyddo gweiniaid yn arutlar, trwy argyhoeddi yn gras, ceryddu yn llym, a dweud yn ſarrug wrth ddynion am eu pechodau, y cyfryw nad oedd yn berchen gras, na thymmer

nattur

nattur i ddioddef y fath argyhoeddiadau digariad, digydymdeimlad, a didoſturi; a thrwy hynny eu caledu yn ſwy yn eu beiau, a'u gyrru allan o'r eglwys hynny i un arall; ond y cyfeiliornad mwya yn ein *ſociety* neilltuol ni yw, adrodd gwendidau, cwympiadau, a doluriau gafodd rhai o honom mewn yſpryd cyfan, iach, dialar am danynt, fel y mae eu hadroddiad hwy yn cael yr un effaith ar eraill ag oedd ar yſpryd y dyn ag oedd yn eu hadrodd: hyn ſydd yn chwanegu'r clwy, yn lle ei iachau ef, ac yn tannu'r pla yn lle ei ſtoppio ef; canys mae cael gwybod am wendidau a ſyrthiadau eraill mewn yſpryd cyfan, yn ennyn tân ragor, ac yn magu ysfa; a pha bryd bynnag delo cyfleuſdra i'r dyn iach galon a glywodd am gwymp ei frawd, cant i un na's cwymp yntau, nid o'i anfodd, ond o'i fodd, i'r un pydew; ac felly o drefniad drwg, iechod yſpryd, ac annoethineb, mae y gymdeithas hyfryd hyn, ag oedd yn aroglu yn beraidd yn ffroenau Duw, pe buaſai hi yn iawn gadw ei lle, yn awr o'i chamarfer ſy'n ſawrio yn ddrewllyd yn ei ffroenau ſanctaidd ef.

Theo. Doethineb ſydd yn unig i hyfforddi, i adeiladu, ac i oleuo yn y cymdeithaſau crefyddol hyn, ac mae yn eitha rhyfyg i oſod llawer o reolau, dyſgyblaethau, a threfniadau ar bwrpas eu harferyd, a glynu wrthynt, heb ddiſgwyl yn benna ar Yſpryd yr Arglwydd i gynhyrfu'r dwfr: o'r tu arall bod rheolau fel moddion yn llaw yr Yſpryd Glân yn fuddiol, yn cael eu harddel, ac yn cael eu harferyd ymhob cymdeithas fel yſgol i ddringo ar hyd ddynt at Dduw ſydd wir.

DIALOG III.

Yr angenrheidrwydd o Stiwardiaid mewn ſociety profiad.—Eu ſwyddau, eu doniau, ar pwys ddylai ſod

fod ar eu hyſprydoedd am waith Duw. — Addyſgiadau ynghylch Athrawon y rhai ſydd mewn cweſtiwn pa un a'u bod wedi eu galw neu beidio i bregethu Efengyl CRIST.

Eu. MYnegwch i mi ryw ychydig o'r rheolau hyn, ac yr wyf yn credu gwna fy Nhad nefol hwynt yn fendithiol i mi, a'm ſociety.

Theo. Angenrheidiol yw bod Stiwardiaid ar bob cymdeithas; nid oes un teulu heb ben arno, nac un eglwys heb weinidog, nac un plwyf heb warden; ac mor anaddas bod ſociety heb ben, neu ſtiward arni: a bydded rhifedi y ſtiwardiaid ar ol rhifedi y bobl; lle bo cymdeithas yn cynnwys amryw ugeinjau o aelodau, angen yw bod rhifedi mwy; ac os bydd yr aelodau ymhell oddi wrth eu gilydd yn byw, angen bod un ſtiward os bydd lle i'w gael o'r parthau hynny hefyd, fel y bo y ſtiward hyn i fod yn gyfarwydd o hanes, bywyd, ac ymarweddiad pob un ag ſo yn byw yn ei ardal ei hun: ond os na fydd y ſociety ond rhyw ychydig, rhaid diodde'r peth fel y bo cyfleuſdra.

Eu. Pa beth ſydd ſwydd y ſtiwardiaid hyn? yr wyf yn edrych arnynt i fod yn ben ar bawb, hen ac ieuainge, tlawd a chyfoethog yn y gymdeithas honno; am hynny mi debygwn dylai eu dawn fod yn helaeth iawn; eu profiad, eu doethineb, eu pwyll, a'u harafwch yn rhagori ar bawb eraill o'r ſociety; ac yn enwedig yn meddu llygaid clir i adnabod tymmerau, nwydau, profedigaethau, a rhueddiadau pennaf pob oedran a graddau o aelodau'r gymdeithas: mae'n gofyn iddynt ar ol fy meddwl I i gael yſpryd tad, brawd, mam, a mammaeth, i fod yn greulon wrth rai, a'u tynnu fel tewynion allan o'r tân, ac yn dyner ach wrth eraill, i ddiddanu'r gwan ei feddwl, i gryfhau'r lleſg, ac i iachau chwyſau'r dryllied ig ei yſpryd; ond i argyhoeddi'n llym y rhai ſy wedi pechu, ac heb argoel edifarhau, y rhai a fydd yn torri gorchymmynion Duw, ac yn dyſgu

eraill

eraill i'w torri hwynt: ond, fy hen Athro, mi'ch gadawaf chwi i ddangos pa beth yw ſwydd a doniau addas ſydd i fod gan y ſtiwardiaid hyn; am mai fy niben i wrth ddyfod yma oedd, gael fy nyſgu gennych.

Theo. Am eu doniau, pa fwya b'ont, gorau gyd; ond mae gwirionedd gras ynddynt yn rhagori ar ddoniau; canys be bai ddoniau yr holl Apoſtolion, a'r Prophwydi ganddynt, etto os na fydd gwir dduwioldeb wedi cael gafael ar eu hyſpryd, nid ydynt ond *fel efydd yn ſeinio, a ſymbal yn tingcian*; ac ni's gallant fod â'u holl gâlon am ddwyn gwaith Duw ymlaen, pan yr ydynt eu hunain heb adnabod y Duw hwnnw maent yn gweithio droſto: ac ni's gall neb fyth fod yn oneſt, yn dirion, yn olau, ac yn fywiol i argyhoeddi, i geryddu, i adeiladu, ac i ddiddanu pobl Dduw, heb fod yn perthyn i Dduw eu hunain; ond am eu doniau, fel dywedaſoch, da iawn bod ganddynt y doniau y ſoniaſoch am danynt; ond mae llawer cymdeithas grefyddol mor wan, a llwfr; mor dywyll, a lleſg, nad oes un i'w gael o'r cymmwyſderau ddywedaſoch; am hynny rhaid eu dewis hwynt fel y byddont, neu fod heb un: ac etto, er na feddant y golau, y profiad, a'r doethineb uchod, mae'n gofyn fod ganddynt y doniau canlynol, ac oni bydd nid iawn eu dewis yn ſtiwardiaid; am mai pethau ydynt fy'n perthyn i'w ſwydd yn yr eglwys: ſef, yn gyntaf, bod ganddynt yſpryd eon, diofn dyn; canys os ofni wynebau dynion a wnant, maent nid yn'unig dan felldith yr Yſgrythurau, ond hefyd ni's gallant wneud dim oneſtrwydd; canys mae ofn flataidd yn eu caethiwo at bob daioni, ac ni ddwedant y gwir wrth neb, ond y rhai o iſel radd; ac o boſibl nid wrth y rhei'ny hefyd. — Eilwaith mae'n gofyn fod y cyfryw ſwyddwyr yn teimlo cariad diragrith at yr holl gymdeithas, gan edrych ar yr holl aelodau yn frodyr a chwaeriorydd iddynt yn yr Arglwydd; ac heb y dymmer nefol hon, ni's cydymdeimlant â neb, ond bod yn gras, yn farrug,

ac

ac yn anferchog; datguddio beiau cuddiedig o naeu pawb; dodi allan bethau yn waeth nag y bont; bod yn fwy maddeugar i rai nag eraill; ac amryw ganlyniadau gresynus eraill fydd yn dyfod o fod mewn un-rhyw fwydd yn yr eglwys heb feddu gwir gariad at bob rhan o honi. Mae'n gofyn hefyd fod yn y cyfryw ftiwardiaid zel, gwres, a bywyd rhagor na neb arall o'r gymdeithas; ac o rhai mwya rwym a gwrefog y dylai yr aelodau gan mwya wneud dewifiad; o rair os y ftiward fydd yn oer, yn farw, ac yn llwfr, ymha ddull y gall y fath ddyn oer geryddu, ac argyhoeddi? pa ddull y cyfura, ac y dlddana? a pha ddull y ledia dyn cyfgadlyd bobl eraill ymlaen, pan nad yw yn cerdded dim ei hunan? am hynny, da yw, os does dim o bolibl, fod y fath fwyddwyr yn fyw yn eu crefydd; yn wrefog yn eu hyfpryd; yn dwyn gwaith Duw ymlaen gyd a zel, a hwyl nefol; y fath ag y fo yn cadw yr odfa mewn bywyd o'r dechrau i'r diwedd. Y pethau hyn, fy mrawd fydd lwyr angenrheidiol i fod mewn ftiwardiaid fociety; a buddiol fyddai fod ganddynt ddwfenni o bethau yn rhagor; ond cymmaint o wendid fydd yn yr eglwyf, na's gellir cael doniau, cyneddfau, na grafulau fel dymynid; am hynny rhaid eu cymmeryd fel y bont. Ond am eu fwyddau, rhyw beth ydynt cyffelyb i rhai'n: fef, yn gyntaf, cadw enwau yr holl aelodau mewn rhol fyfi, fel y gellir eu galw wrth eu henwau bob yn un ag un, wrth un rhyw achos neilltuol. Amryw weithiau y rhifwyd *Ifrael*, megis wrth ddyfod o wlad yr *Aipht*, a phrydiau eraill, a hynny at achofion neilltuol; felly yma, weithiau byddai hyn yn fuddiol at galgladau, weithiau at eu galw tan holiad, ond yn fuddiol ar bob odfa fu ag at adnabod pwy fyddai yn cifiau; canys nid allan o le fyddai i ryw un o'r ftiwardiaid ddarllen yr holl enwau ar ddiwedd yr odfa, at gofio erbyn y tro canlynol, i ofyn i'r aelodau y pryd hynny yr achos o'u habfennoldeb y tro o'r blaen. Yn ail, gwaith ftiwartiaid yw cafgu at

angen yr eglwys, fe oſododd yr Apoſtolion ſaith wŷr llawn o'r Yſpryd Glân yn unig at y ſwydd o gaſglu, ac o ddoſparthu'r caſgliad rhwng aelodau gweinion ac addas ar hyd yr eglwyſi: felly yn awr y ſtiwartiaid ſydd i gymmell y cyfoethogion i fod yn haelionus, ac i daflu golwg fanol ar gyflyrau y gweiniaid; holi am eu hamgylchiadau; mynnu gwybod pa beth ſydd eiſiau arnynt, a chyflawni eu hangenrheidiau; ond cymmeryd gofal mawr ar yr un pryd, rhag bod neb o'r tlodion yn ſegur, yn rhodreſgar, ac yn myned o dŷ i dŷ, *gan adrodd pethau nad ydynt weddus*; y cyfryw a rhai'n ſydd i gael eu ceryddu yn llym gan y ſtiwartiaid, a'r lleill o'r gymdeithas, *gan wneud iddynt weithio â'u dwylaw, a bwytta eu bara trwy chwys eu talcen*; ond y rhai gwîr weddwon, y rhai ſydd yn byw i'r Arglwydd, ac yn ymddiried yn Nuw, ac etto yn dlodion yn y byd, y gymdeithas ſydd i ofalu am danynt: eu bwyda, eu dilladu, ac os claf fyddant, dodi rhai addas i'w tendo, a thalu i phyſygwr am ymweled â hwynt; fel hyn bydd holl achos tlodion y gymdeithas honno i orphwys ar yſgwyddau y ſtiwardiaid. Yn drydydd, eu ſwydd ſydd gofalu am athrawon i weinidogaethu'r gair bob Sabbath o leia, os na bydd gweinidogaeth ſefydlog yn perthyn i'r gymdeithas honno. Er bod yr holl gymmundeb yn y draul, etto ar yſgwyddau y ſtiwardiaid hyn y mae'r gofal i ymofyn am y cyfryw bregethwyr; myned eu hunain, neu appwyntio eraill i'w cyfarfod; ac ar ol iddynt weinidogaethu, eu hebrwng hwynt ymaith drachefn, a gweini iddynt ar eu taith wrth ddyfod a myned ymaith; fel y gwnaeth gwragedd â lachawdwr y byd yn nyddiau ei gnawd, yr hyn a ddioddefodd ei iddynt wneuthur, er dangos i ni ein dyledſwydd o gariad at weinidogion y gair; *canys nid mawr yw os hwy gyfranant i ni bethau yſprydol, i ni dalu yn ol iddynt mewn pethau tymhorol.*

Ex. Ond

Eu. Ond yma gofynnaf i chwi gweſtiwn ag ſydd yn pwyſo yn fawr arnaf er ys talm. Chwi wyddoch fod cryn barch y dyddiau hyn i bregethwyr byddent o'r enw ſont, heb nag erlid, dirmyg, na diyſtyrwch ar neb a gymmero yr enw arno; yn hytrach bywioliaeth, ac eſmwythder bydol gwell nag o'r blaen; hyn mae arnaf ofn a annogodd lawer o grefftwyr da i adael eu galwedigaethau, a neidio maes yn frwd i bregethu, heb edrych byth mwy ar eu galwad gyfreithlon; tan dybiaid nad oedd le lai os gallent gyrraedd at ychydig ddoniau, na's canlynai y fendith hwynt, ynghyd â pharch, elw, ac eſmwythder; ac na fyddent ar frys yn abl cyſtadlu a'r athrawon gorau, os nid gwell; allan yr aethant mewn eitha chwant, fel *Francis Drake*, neu *Fernando Cortes*, mewn gobaith o feddiannu tir gwell nâ'r hen ſaerniaeth, eryddiaeth, neu gobleriaeth; ond wedi dechrau, hwy a fagaſant (o eondra yſpryd, diwyd arferiad, ac awydd i'r ſwydd) ryw ſath o ddoniau, er fod gwybodaeth yn brin; ond ar hyn hwy a falchiaſant, ac a fagaſant galon iach, yſpryd ſych, ac awydd ragor i barch, a gogoniant dynion, nag o chwant ennill eneidiau o grafangau ſatan at y Duw byw: ac heddyw mae pregethwyr o bob enwau yn fwy amſ nag yr oedd y Biblau yn nyddiau tywyll ein teidau; fel y cawn os bydd chwant arnom bedair, neu bump pregeth yn ein tŷ cyfarfod ni yn yr un wythnos; a rhai a ddanfonant eu cyhoeddiad i leoedd nad ydys yn ymofyn am danynt; ac a bregethant o fewn i filldir neu ddwy (os cânt ychydig i'w gwrando) i rai ag mae Duw yn eu harddel lawer rhagor nâ hwynt eu hunain. Rhai o rhai'n ſydd yn dwyn gyd â hwynt ryw bretens mawr i oleuni nefol, awdurdod dwyfol, a chreſydd brofiadol gwell nâ chan eraill; ac am hynny yn awdurdodi, yn arglwyddiaethu, yn damſiad, neu yn dyrchafu eglwys Dduw fel y mynnont; ond yn dwyn heſyd gyd â hwynt ſawyr gref o falchder, coegni, cnawd, hunan-dyb, awydd i ogoniant, iechyd yſpryd, a

rhyw rydd-did na's gall dyn agos at Dduw i'w ddioddef.—Eraill o rhai'n fydd o yſpryd ſych, cras, a deddfol; a llawer o archwaeth cenfigen, chwerwedd, ac anfoddlonrwydd ynddo; difydd iawn i'r gwratddawyr. Rhai o rhai'n fydd yn dwyn eilwaith ryw ffug fawr I wybodaeth, doethineb a threfn; trwy ddehongli geiriau, hollti teſtynau, a chwalu yſgrythurau yn fan mân i aneirif rannau; gan daflu allan i bobl dywyll, anwybodus, fachau llawnion o athrawiaethau, pyngciau, agoriadau, rheſymmau, nodau, defnyddiau, ac annogaethau, fel y tebygid mai eu diben pennaf yw dangos i'w gwrandawyr mor hyddyſg ydynt mewn diſnyddiaeth: ond y cwbl yn cael ei arferyd heb Yſpryd yr Arglwydd. Rhai bechgynnos eilwaith prin darllain eu Biblau un waith droſtynt fydd wedi neidio allan, naill ai oddi wrth eu crefftau, neu o'r yſgol, heb adnabod nemawr neu ddim o weithrediadau Yſpryd y gras ar eu heneidiau, am gael lle i bregethu hwythau, er mwyn chwanegu eu doniau, helaethu eu talentau, ac agor dryſau at wneud eu hunain yn bobl o barch a derbyniad; tan obaith ryw bryd y gwnant ffortun dda o weinidogaeth y gair. Ac eraill cyndrwg eu diben a neb o'r lleill, os nid gwaeth, fydd yn myned allan er mwyn chwanegu eu parti eu hunain, cynnyſgaeddu eu cynlleidfaoedd, ac eſtyn allan derfynau eu heſgobaethau; gan chwareu yr intereſt hynny ymlaen trwy bob moddion; weithiau trwy leiaru ychydig yma ac accw yn gyhoedd, fel y bont yn gwcled y lle, a'r bobl yn godcef; ond llawer mwy trwy ddirgel ddenu dynion bwliwmmanllyd i ymadael a'u hathrawon eu hunain, ac a'u hathrawiaethau melus, unionged, a phroſiadol i ddyfod i mewn i fwytta o'u grawn fyrion hwy; yr hyn nid yw lai o ddrwg i'm tyb i yn yr athrawon hynny na lladrad. Mae arnaf ofn ceiſio gan neb o rhai'n ddyfod attom, rhag y gwnant fwy o ddrwg nag o dda; ac etto mae amryw o rai anwybodus yn canlyn y naill o'r rhai'n fel y llall, ac yn dwyn mawr

zel

zel troſtynt. Rhai plantos ieuaingc yn canlyn y fath gyntaf; er mwyn eu zel, a'u hawdurdod fel y tybiant; ac ynt yn foddlon i'w haddoli, a'u cynnorthwyo, a bod fel ſpaenelod tan eu traed; gan dybiaid mai grafuſau'r nef yw eu holl goegni, eu balchder, a'u condemno eraill, a bod hyd yn oed eu hymarweddiad yſgafn, iach, cellweirus, a maſweddgar yn glodfawr ac yn fendigedig. Eraill fydd yn canlyn y pregethwyr ſych, cras, a chenfigennus; ac wedi yfed o'u hyſprydoedd mor ddwfn, fel y maent yr un lun, yr un olwg, a'r un dymmer anghariadus â hwythau. Rhai eilwaith ſydd yn glynu wrth y pregethwyr trefnus, (fel y gelwir hwynt) tan dybiaid nad oes pregethwr da fyth heb godi athrawiaethau, a'u profi trwy reſymmau, ac yſgrythurau; codi nodau, tynnu addyſgiadau, dangos canlyniadau, rhoi annogaethau; ac mai'r bregeth orau oll yw yr hon fo hwya ei hyd, ac fwya llawn o bennau. Rhai eilwaith ſydd yn rhyfeddu yn fawr iawn y gwŷr ieuaingc o ddyſg ſydd yn taro allan; tan edrych arno fel un o faith rhyfeddod y byd fod plentyn ieuangc yn llafaru mewn pulpid; a'i fod yn wir wrthddrych o gariad, yn enwedig os bydd yn làn, yn hardd, ac yn garuaidd yr olwg; er yn y gwraidd nad yw ond gŵr ag ſydd am wneud ei hunan ryw bryd yn ddyn o ddoniau, derbyniad, a chlod yn yr eglwyſi. Ond mae amryw eilwaith yn clymmu wrth y pregethwyr ag ſydd yn curo am foluntiers i lanw i fynu eu cynlleidfaoedd, fel y mae'r brenhin yn curo am wŷr i recruto byddinoedd prin. Y cyfryw a rhai'n yw y rhai ſydd wedi blino ar eu cynlleidfaoedd eu hunain, am fod gormod o wres, neu ddyſgyblaeth rhy fanol yno; ac am fyned lle caffont fod yn fwy penrydd a iach, a chael mwy o barch a derbyniad. Ac nid hir amfer bydd pregethwr call, cyfrwys, a dengar yn dwgid drofodd i'w farn ei hun un ag y fo mor addfed gan glaiarineb, rhagfarn, ac yſpryd bwhwmmanllyd a hyn. Ond, fy Athro, mi gymmeraf

eich cyngor chwi pa fodd y mae i ſtiwartiaid y ſociety i weithredu yn yr achos hyn.

Theo. Gwaith cynnil iawn yw hyn oll; a gwaith ſydd yn gofyn pwyll, yſtyriaeth, a difrifwch o'r mwyaf: ac nid oes ond Duw ei hun a'n dyſg ni i weithredu yn gywir yn yr achos hyn. Mae yn ddigon gwir fod llawer yn myned allan i bregethu gyd â phob ſect o ddynion, ag ſydd â'u golwg yn twy ar barch, elw, ac eſmwythder, fel y dywedaſoch, nâ gogoniant y Duw byw, a lleſâd eneidiau anfarwol: ac maent yn pregethu heb ronyn ganddynt o aroglau gwiſgoedd y priodaſfab; dim o'r olew ſanctaidd; dim o lais y golommen ddwyfol; ac nid da gwaith dynion ganmawl y rhai'n, eu hannog, na'u gwobrwyo: ond eu dyled o'r tu arall yw peri iddynt ddilyn eu galwedigaethau tymhorol, a pheidio rhuthro ymlaen at arch Duw heb alwad; bwytta eu bara eu hunain a ennillaſant trwy chwys eu talcen, ac nid fel caccwn yſpeilio mel y gwir wenyn; a byw yn ſegur ar gefnau dynion tlodion ag ſydd yn hanner newynu eu hunain i gynnorthwyo gwir weinidogaeth y gair. Ac fe rydd yr Yſpryd Glân i ni trwy enau ei Apoſtolion rybudd llym i ymogelyd rhag athrawon fo'n gyfeiliornus yn eu hathrawiaethau, eu bywydau, eu dibenion, neu eu hyſprydoedd. A'n Harglwydd ei hun a ddywaid mai wrth eu gweithredoedd, neu *eu ffrwythau yr adnabyddir hwynt*, Mat. viii. yr hyn ſydd yn peri in' fod yn ogelog iawn wrth ddewis pregethwr, rhag dyrchafu, canmol, na mawrhau neb heb gael amſer i brofi fod eu hathrawiaethau, eu bywydau, eu profiadau, a'u cymmundeb dirgel â Duw yn atteb tyſtiolaeth y gair. Ond ar y llaw arall, fy mab, peidiwch a bod yn rhy awyddus i farnu, rhowch amſer, *a phrofwch bob peth, ond diſynwch yr hyn ſydd dda.* Mae amryw o las fechgyn yn y blynyddau aeth heibio wedi taro allan oddi wrth eu galwedigaethau, yn eu zel a'u cariad cyntaf i bregethu, heb neimawr neu ddim dyſg, ac heb un

diben

diben arall ganddynt ond gwthio gwaith Duw ymlaen, a thynnu dynion o dywyllwch i oleuni, a'r Arglwydd hefyd a'u harddelodd i'r diben hyn; cornelau tywyll fydd wedi dyfod trwy eu gweinidogaeth i wrando'r gair, ac arfer holl foddion gras; a rhai fel yr wyf yn gobeithio wedi cael eu gwir alw trwyddynt. Am y rhai'n, fe fyddai yn golled mawr i eglwys Dduw fod yn ymddifad o honynt; ac hyd ag y bo eu hathrawiaethau yn iachus, en hyfprydoedd yn para yn friw, a'u bywydau yn addas i efengyl Crift, mae'n bechod nid bychan bod yn ddiyftyrllyd o honynt; er nad ynt ond gwan mewn dyfg, gwybodaeth lythyrennol, a hiftoriaol: etto tra fo ganddynt y fylwedd, fef Yfpryd yr Arglwydd; gwnewch gyfrif mawr o honynt ymhob dull ag mae addas a chymmwys i wneud i weinidogion yr Efengyl: ac er mai feiri, cryddion, a chobleriaid, fel y dywedafoch, oeddent yn ddiweddar; nid ynt un gronyn gwaeth o hynny, mwy na'r Apoftolion, y rhai oeddent oll yn annyfgedig ond *Paul* ei hunan, os derbyniafant y gwir Yfpryd er adeiladaeth yr Eglwys: ac mi wn fod rhai pregethwyr ag oedd o'r fath grefftau tlodion a hynny o'r blaen, heddyw yn gwir ddofparthu gair y bywyd; yn medru athrawiaethu, argyhoeddi, ceryddu, annog, a hyfforddi; ac yn feinio allan Efengyl Crift yr un Yfpryd a'r merthyron duwiol gynt, neu y diwygwyr cyntaf oddi wrth y Grefydd babaidd: fel na raid i neb gywilyddio o'u plegid; ac na's gall offeiriaid, nac efgobion, ond iddynt gael llafaru mewn iaith a fedront, farnu arnynt; am nad ydynt yn rhyfygu dyfgu dim i'r bobl ond Iefu Grift, a hwnnw wedi ei groeshoelio; fel yr addyfgwyd hwynt gan wirionedd y ffydd. Am hynny cymmerwch ofal mawr pwy a ddiyftyroch, a phwy a anrhydeddoch. Rhowch barch i'r hwn y mae parch yn ddyledus, a cherydd i'r hwn y mae cerydd yn perthyn. Ond etto pwy bynnag a ffeindioch ar ol eu profi amryw weithiau, yn ymddifad

ddifad o Yſpryd yr Arglwydd, yn afiachus yn eu hathrawiaethau, yn ddrwgſawr yn eu cyfeillach, yn benrhydd yn eu hymarweddiad, yn gau yn eu dibenion, yn ſych, yn farw, ac yn ddeddfol yn eu gweinidogaeth; ac am ennill dynion iddynt eu hunain, yn fwy nâ'u hennill at y Duw byw; neu â rhyw rai argoelion eraill nad ynt yn chwennych cadw yn agos at Dduw eu hunain, nac o un tebygoliaeth y byddant yn offerynnol i dynnu eraill yn agoſach atto ef: y cyfryw a rhai'n *na ddywedwch, Duw yn rhwydd wrthynt*, na annogwch hwynt, ac na cheiſiwch ganddynt, ac na chynnorthwywch hwynt ar eu taith. Ond trueni mawr yw yn y dyddiau llonydd hyn o'r Efengyl, nad oes dyn tan y nef a ſtopia un o'r rhai'n i rowndio'r byd o gwmpas, nac chwaith a'u perſwadia i ddarllain llyfrau haneſion eglwyſig, nac un corph o ddiffinyddiaeth, ond tybiaid fod yr hyn fydd ganddynt yn ddigon i'w gwneud hwy fel eſgobion yn eglwys Dduw. Am hynny heidiant er neb yn ſnttoedd o wlad i wlad, o dir y dehau i dir y gogledd, heb fedru bod mor oſtyngedig a myned mewn cyfeillach â neb a dybir uwch eu llaw eu hunain, rhag ofn colli un radd o'r clod maent yn ei ddiſgwyl gael yno; yr hyn oll ſydd yn tarddu allan o hunan-dyb, a balchder yſpryd. Da dywaid yr Apoſtol *Paul* wrth *Timothi* ei fab yn y ſfydd, i gymmeryd gofal wrth urddo gweinidogion y gair, *na oſodai mo'i ddwylaw ar newyddion yn y ffydd, rhag iddo ymchwyddo a ſyrthio i ddamnedigaeth diafol*, i Tim. iii. 6. A diau yw, fod yſpryd uchel, tybiau mawr, ac ymddygiad chwyddedig, yn rhy barod i ddal dynion ieuaingc ag ſydd yn derbyn parch cyn y byddont yn addfed iddo. Ac un o'r pethau anhardda ag ſydd yr awr hon yn y torfeudd o ieuengctid ag ſydd yn myned allan i bregethu tan bob enw yw, balchder yſprydol; pwy bynnag ag ſydd â llygad craff ganddo, hawdd iawn yw iddo ei adnabod ef mewn amrywiol ymddangoſiadau; a mwy hyll yw, pa

fwya

fwya annyſgedig, ieuangc, a dibroſiad y bo'r athro. Och fel gwelir dyn gwan o ddeall, dyſg, a dygiad i fynu yn ymchwyddo, yn ymffroſtio, yn blaenori, ac yn ceiſio gwneued rhyw ymddangoſiadau ardderchog, fel pe bai heb ei fath yn y byd; ſaer, crydd, gwehydd, neu bannwr: ie, glas fachgennyn na ymddiriedai dyn iddo fugeilia ei ddefaid, heddyw ſydd yn marchog yn uwch, yn eonaeh, ac yn fwy digywilydd nâ hen weinidogion a ddioddefaſant rym y gwres a'r dydd. Yr yſpryd balch hwn (gan ddwyn ei ffrwythau gwenwynllyd ar ei ol) ſydd yn derfyſglyd am bob ſiommedigaeth; yn ddigoſus am bob dibriſdod; yn anfoddlon i bob gwael dderbyniad; ac yn anodd ei foddio mewn un dull: prin bwyd, diod, tân, na gwely ſydd wrth ei fodd: yr yſpryd hwn ſydd yn tuchan, yn condemno, yn barnu, ac yn fathru dynion tan draed o eiſiau digon o gariad, haelioni, a thiriondeb; eiſiau hol, hebryng, mawrhau, ac ymgeleddu; ac mewn gair eiſiau addoli'r pregethwr yn fwy nâ'r Duw mae ef yn ei bregethu. O wedd druenus yw gweled athro yn ymchwyddo ar wynt, ac yn ymlanw o falchder yſpryd ar ei ddoniau, ei wybodaeth, a'i dderbyniad yn yr eglwyſi! yn lle gyd â gollyngeiddrwydd roi eſampl dda mewn bywyd, ac ymarweddiad, cyſtal ag mewn athrawiaeth; ac ymddwyn yn addfwyn, yn dirion, yn wyliadwrus, ac yn llawn o ofn duwiol ymhob cyfeillach; yn hawdd ei drin; yn foddlon i'r hyn oſodir ger ei fron; yn myned, ac yn dyfod heb rwgnach, tuchan, na dangos un math o anfoddlonrwydd am un ſiommedigaeth, diyſtyrwch, dibriſdod, nac annerbyniad a gaffo. Ac os o achos aſiechyd, gwendid yſpryd, neu lewygfau dilymmwth bydd i wragedd neb athrawon ddyfod allan gyd â hwynt; addas hefyd yw bod y rhei-ny hwythau yn hunanymwadol ac yn oſtyngedig, gan roi eſampl dda i wragedd eraill yn eu holl ymarweddiad; trwy rodio yn weddaidd, yn ddiltaw, ac yn ofnus, fel y gweddai i rai yn

proffeſu

proffesu Efengyl Crist; caru eu gwŷr priod, ac ufuddhau iddynt yn yr Arglwydd, heb wisgo yn uchel, yn goeg, ac yn falchedd; heb ymddangos yn flysgar, yn chwannog i fwydydd, neu ryw ddanteithion; na bod yn awyddus i'r *tea* a'r *coffee* cleberddus, ar ol arfer gwragedd annuwiol y byd; ond yn hytrach treulio'r amser pan byddont fel hyn o gartref i dendio eu gwŷr, gwrando, a derbyn addysgiadau, helpu gwragedd trafferthus i weini i ddieithriaid, codi yn forau, glanhau, a thrwsio dillad eu gwŷr, a'u cyd-gymdeithion tu ag at wneud gwraig y teulu hwnnw yn llai ei thrafferth: ac anafus yw gweled gwraig pregethwr yn goeg, yn falch, yn llygad drythyll, yn gleberddus, yn fasweddgar, ac yn enllibaidd; yn dwyn newyddion o dŷ i dŷ, o wlad i'r llall, fel *Gazet* tros satan; ac yn dyfod o ddautu i ddangos eu noethni eu hun, ac i waradwyddo ei gwr, trwy ddangos i'r eglwys ei fod yn dionde y fath goegen i gael ei hewyllys fel y mynno.

Eu. Digon bellach, gobeithio car Yspryd yr Arglwydd i wahanu rhwng athrawon ac athrawon; ac mi wn na's gallaf fyth fod yn rhy oer at y rhai na ddanfonodd Duw, nag yn rhy gynnes at ei wir weinidogion ef. Ond ewch rhagoch at swyddau stiwardiaid.

Theo. Yn bummed, Eu dyled yw argyhoeddi, a hynny gyd â phob tirionderb, tosturi, a chariad, y rhai welont yn rhodio yn anaddas i Efengyl Crist, os bydd un yn cyfeillachu gormod â'r byd annuwiol, yn wag-siaradus, yn fasweddgar, yn gelwyddog, yn falch, yn gybyddlyd, yn enllibaidd, yn anniwair, yn drythyll, yn ormesol, yn anghymmesur, neu ag un arwyddion o fod yn byw ar ol yspryd y byd hwn; fod y stiwardiaid meddaf i'w gymmeryd ef yn neilltuol ar ei ben ei hun, a'i geryddu fel dywedpwyd uchod gyd â phob tirionderb; ac os ennillir y cyfryw i addef, ac i adael ei fai, na ddodent o hyn o flaen y gymdeithas, fe ennillodd y stiwardiaid ef yn ol at Dduw; ond os na's cyf-

addef,

addef, ac onis ymedu â'r bai, yna dygant yr achos o flaen yr holl ſociety. Yn ola, da iawn os bydd doniau addas gan y ſtiwardiaid i flaenori canu, gweddio, holi, cyſuro, adeiladu, a phob peth arall ſydd yn perthyn i weinidogaeth gras mewn cymdeithas neilltuol.

DIALOG IV.

Y drefn ſydd i'r ſociety i gymmeryd pan delont ynghyd. — Puy ſydd i'w holi. — Doniau holedyddion. — Y pethau ſydd yn llygru holedyddion, ſef cariad cnawd, derbyn wyneb rhai mawrion, a budoliaeth gwobrwyon. — Cyfeiliornadau ſydd yn digwydd wrth holi. — Cweſtiwnau ſydd i'w gofyn i'r rhai a adderbynir i mewn. — Y dyſtiolaeth ſydd i'w rhoi am eu bywydau. — Am amſer eu treial. — Y ſiars a'r dyledſwyddau roir arnynt.

Eu. BEllach adroddwch pa drefn ſydd i gymmeryd pan delo y ſociety fel hyn ynghyd? cyfarwyddwch fi, canys chwant ſydd arnaf i adnabod y ffordd orau i gadw gwres a bywyd yn addoliad yr Arglwydd.

Theo. O flaen pob dim, bydded gweddiau, ac ymbiliau at Dduw i'ch arwain yn y dull byddo dda ganddo ei hun; pa un bynnag ai canu mawl, neu barhau mewn gweddi, holi rhyw rai, cyſuro rhai gwan eu meddwl, neu argyhoeddi rhai diffraw, ac elgeulus; neu pa beth bynnag arall, y caffo y cwbl ei wneud ar ol meddwl ac ewyllys yr Arglwydd: ac fel yr oedd hen *Iſrael* gynt i ddilyn y golofn niwl, a than; felly mae ei Saint ef heddyw i ddilyn llais a thywyſiad ei Yſpryd ef; fel os na bydd ei Yſpryd ef yn arddel y gwaith hyn, ein dyled yw ymaflyd mewn gwaith arall; os na welir holi yn eerdded gyd a goleuni, gwres, a bywyd, gwell yw treulio

yr

yr amſer at ganu, gweddio, neu ryw waith fyddo er argyhoeddiad, hyfforddiad, a chyſur.

Eu. Ond os holi bydair, pwy fydd addas i holi attolwg ? canys gwelai rai yn holi heb un gronyn o oleuni, gwres, na bywyd yn eu holiadau ; fel y maent yn tywyllu, nid yn unig y rhai maent yn eu holi, ond hefyd tywyllu yr holl gymdeithas, ac o boſibl yn treulio cymmaint o amſer wrth un ag al i holi chwech.

Theo. Gwir yw, dawn neilltuol yw holi, nad oes ond un o gant yn berchen arno, mae'r pethau canlynol yntho : Yn gyntaf, gofyn cweſtiwnau ag fo'n perthyn i gyflwr yr hwn fyddo yn cael ei holi : rhai holedyddion fydd mor dywyll ag y gofynant gweſtiwn i ieuengctid fo yn perthyn i henaint, neu i'r tlawd fo'n perthyn i'r cyfoethog, i'r amheus gweſtiwn fo'n perthyn i'r rhyfygus, ac i ddyn newydd gael ei argyhoeddi gweſtiwn fo'n perthyn i broffeſwr trugain oed. Yn ail, mae y cyfryw yn gofyn ei gweſtiynau gyd â blas, a meluſdra, y fath ag fo yn ennyn zel ymhawb, ac fo yn rhoi achos i'r holl gymdeithas i foli Duw am y goleuni hyfryd. Yn drydydd, mae'r cyfryw holiedydd yn deall cyflwr y dyn a holir wrth yr ychydig attebion a gafodd o'i enau ; ac yna yn golod ei gyflwr allan o flaen yr holl gymdeithas yn fwy golau nag y gallaſai efe ei hun ; ac yn datguddio gwraidd y drwg o bob cyfeiliornad, a dechreuad yr egwyddor nefol o bob gras, a dawn ; ac felly trwy brofiadau y dyn a holir mae'r holiedydd yn ennyn canwyll o ddiſgleirdeb nefol i'r holl gymdeithion, ac yn gwneud iddynt ddyfgiaid o fwyd melus, o bobl o brofiad tlawd ac anniben. Yn bedwarydd, mae holiedydd da yn canfod pa bechod fydd yn cadw yr hwn a holir yn ol oddi wrth Dduw ; fe fedr y cyfryw chwilio allan watau tywyll, lle mae fatan a phechod, cnawd a chwant y byd a'i eulunod yn llechu ynddynt, fel y medr pyſgodwr adnabod pa le mae y pyſgod, a'r gwaddottwr lwybrau y gwaddod, a'r ffowler leoedd

y petris ;

y petris; felly medr holiedydd cyfarwydd i adnabod yr achoſion o bob cwymp, adnabod dirgel ſyrtid temtaſiynau y byd, a'r cnawd; gwybod anf holl droion nattur; gwahaniaethu rhwng awelon gras, ac awelon nattur; gwir edifeirwch, ac oriau o driſtwch y byd hwn, neu ffits o felancoli; fel Sir *Iſaac Newton* wrth ychydig o ffigiwrau rownd a thri-chornelog yn deall holl droiadau ſêr a phlanedau; felly yntau wrth air, neu ddau a gaffo o ben dyn ſyml, yn dyfod i ddeall ei holl galon ef, ac yn ei dodi allan i'r holl gymdeithas: ac felly pawb yn caru, ac yn canmol gweithredoedd yr Arglwydd. Mae amryw ddoniau a chynheddfau heblaw y rhai'n i fod mewn holiedydd cymmwys, ac awdurdodol; ac mae rhai pethau ag ſydd yn llawer o twyſtr i holi yn oneſt, yn gywir, ac yn ddiddiedd.

Eu. Enwch rai pethau ag ſydd yn gwneud drwg, ac yn llygru holiedyddion i ddelio yn ſyml yngwaith yr Arglwydd.

Theo. Mae caru perſonau dynion yn ormod, a hynny yn y cnawd, yn fawr rwyſtr yn yr achos hyn; mae mynych gymdeithas dynion â'u gilydd, a chyfeillgarwch, yn lle gwneud i ddynion ddweud y gwir wrth eu gilydd, yn ſynych yn peri iddynt guddio cymmaint ar feiau, a'u maddau, na's mynant weled bai yn yr hwn ſo yn llawn o feiau: felly fel yn ſynych nad yw cyfaill addas a chymmwys i holi ei gyfaill anwyliaf. Ac eilwaith, mae bod holiedydd llawd yn holi rhai mawrion yn y byd lawer gwaith yn myned yn ddifudd, am fod rhai gweinion yn y byd yn rhy barod i dderbyn wynebau rhai mawrion, ac heb lawer o brefennoldeb yr Arglwydd ni's gallant fanegu eu holl feddwl yn ſyml tros Dduw. Ond un peth arall etto ſydd yn ſynych yn gwyro barn, a da fyddai pe bai y pechod hyn ddim ond ymhlith dynion y byd, a thruenl mawr yw ei fod e'n digwydd i blith proffeſwyr crefydd hefyd: ſef gwobr, yn hon fel y mae yn gwyro barn ymhlith barnwyr y byd, felly mae yn newid barn ym-

 blith

hlith proffeſwyr crefydd: canys yn fynych mae yn digwydd, pan fo un rhyw gymdeithas grefyddol yn rhoi parch lawer i'r rhai a fo yn eu holi, ac yn cyfrannu arnynt lawer o drugareddau y byd hwn, mae hynny trwy fagu cariad attynt, a meddyliau da am danynt yn dodi yr holedyddion i guddio, a maddau eu holl wendidau byddent mor aml ag y bont; ac felly eu defnyddioldeb i'r gymdeithas yn myned yn ddiddefnydd, gan fod eu llygaid wedi cael eu hollol ddallu â rhoddion a gwobrwyau; a rhai dynion pellennig a ddelo i'r cyfryw gymdeithas grefyddol heb adnabod neb o'r aelodau, na derbyn un drugaredd ar law neb o honynt, a hola yn fwy cywir, fyml, a di-dderbyn wyneb: nes delo yr un rhyw rai i adnabod y gymdeithas, a derbyn cariad ar eu dwylaw, yna hwythau eilwaith yn fyrthio i'r un yſpryd â'r lleill, ſef i adael cariad i ddallu eu llygaid ac i wyro barn.

Eu. Gwir yw, ac mi wn fod dynion dieithr, ac anghynnefin yn cwrddyd â'r gwir, ac yn llafaru yn fwy oneſt, a diduedd wrth aelodau cymdeithas nag yw y rhai fy'n arfer bod gyd a hwy yn waſtadol: fod y cyfryw meddaf yn taro ar eu pechodau mynweſol, ac yn datguddio eu cyflyrau i'r holl eglwys yn llawer gwell nâ holiedyddion fydd yn arfer o fod gyd â hwynt yn waſtadol: ac falle mai'r achos yw yr hyn a ddywedaſoch, ſef naill ai o gariad cnawd, a gormod ffryndſibaeth, derbyn wyneb, neu hudoliaeth rhoddion a gwobrwyau; ond mae yn rhaid dioddef pethau fel y maent; ond gobeithio rwyf gweled amſer gwell, pan delo oneſtrwydd, a fymlrwydd, goleuni, a barn ddiduedd, ynghyd a phob uniondeb tros Dduw i gario'r dydd. Ond ewch rhagoch ynghylch yr holiad yma, pa ddull mae ei ddwyn ymlaen? canys 'rwyf yn gwybod am amryw gamfyniadau yn yr arferiad o hono: rhai yn holi yn dywyll, yn gras, rhai yn holi pethau amherthynaſol, a rhai yn dryſu, ac yn tywyllu y dyn a holir, na bydd ganddo ddim i ddywedyd, a rhai yn

dweu-

dweud y cwbl eu hunain, na's caiff y dyn ydys yn ei holi i ddweud nemawr o air: am hynny rhowch ronyn o gyfarwyddiad yn yr achos hyn.

Theo. Nid oes neb ond Yſpryd y Duw byw a'i dengys yn iawn; ac ni's cylem rwymo ein hunain ormod wrth un ſet o reolau; etto nid anfuddiol yw dangos pa fath ofynion ſydd addas gyd a bendith i'w traddodi ar y fath achos. Ond daliwn ſulw mai nid yr un peth ſydd i ni i ofyn i bawb, nid yr un i'r hwn ſydd yn dechrau yng Nghriſt, a'r hwn ſydd yn hynafgwr yng Nghriſt; nid yr un i'r amheus, a'r llawn-ffyddlog; i'r hwn ſy tan demtaſiynau cryfion, a'r hwn ſy'n byw ym mynwes yr Arglwydd; ond fe ry'r [nefoedd ddoethineb fel na chaiff holiedydd ag fo â'i enaid yn llefain tu a'r nef ddim fod yn fyr o ofyn yr hyn fo yn adeiladol.

Eu. Yn gynta ynte ſiaradwch ynghylch holi y rhai dderbynir i mewn; pa gweſtiynau ofynnir i'r rhai'n? pa dyſtiolaethau ſy raid roi o'u bywydau? pa mor wanned mewn gras y goddefir hwynt i ddyfod i'r gymdeithas? a dderbynir hwynt i mewn heb ar dreial? neu os rhaid eu bod ar dreial, pa fath, a pha hyd y bydd y treial hwnnw? a pha rwymau hefyd ſydd i'w oſod ar y rhai'ny a dderbynir i mewn? a pha ddyledſwyddau neilltuol ſydd i fod arnynt at y gymdeithas honno yn fwy nag arall?

Theo. Nid oes i chwi ddiſgwyl cymmaint o oleuni ffydd a ſicrwydd gan rai ar eu derbyniad cyntaf i mewn, a rhai fo i mewn, ac wedi hir fwynhau ymweliadau yr Arglwydd (er fel mwya trueni i feddwl fod llawer ag ſydd yn cael eu derbyn i mewn yn nechreuad eu crefydd yn rhagori ar lawer o hen rai ag ſydd i mewn er's amſer hir, ac o boſibl â phroſiadau gwell ganddynt y pryd hynny eu hunain nag y ſydd ganddynt pan ſont yn aelodau o hir amſer yn y gymdeithas) Ond y cweſtiwnau i'w gofyn ſydd gy'elyb i rhai'n; 1. A gawſoch chwi olwg ar eich [eni i weled eich hun *yn ddieithrad i*

wladwriaeth Iſrael, heb obaith gannych, ac heb Dduw yn y byd; a'ch gwnawd yn ſicr eich bod yn myned i drueni tragywyddol oni welai yr Arglwydd ſod yn dda i drugarhau wrthych, a rhoi i chwi hawl yng Nghriſt o'i rad ras ei hun, a'ch bod yn haeddu cael eich damnio a derbyn pob barn oddi wrth Dduw a dynion. 2. A gawſoch un olwg eich bod chwi yn fwy pechadur nag arall? fel pa feiau bynnag welſoch, neu glywſoch ſon eu bod yn eraill, eich bod yn gweled eich pechod chwi yn fwy, yn gaſach, ac yn haeddu ar amryw yſtyriaethau ddamnedigaeth mwy. 3. A welſoch chwi mai tywyllwch yw eich rhinſwm, a'ch goleuni? ac na's gallwch adnabod y Tad, na'i Fab yn gadwedigol, nac chwaith adnabod eich hunan, heb i'r Yſpryd Glân i oleuo llygaid eich meddwl yn oruchnaturiol? 4. A ddaethoch i weled eich anallu i feddwl cymmaint ag un meddwl da? na gwneud dim ag ſydd yn gymmeradwy gan Dduw heb ei Yſpryd ef i'ch nerthu; a bod pechod wedi'ch nurddo, eich gwanhau, a'ch halogi mor bell, na's gellwch godi i fynu, na helpu eich hunan hyd onis cymmero Duw y gwaith yn ei law ei hun? 5. A welſoch chwi hollol eiſiau o gyfiawnder Criſt i'ch gwiſgo ger bron Duw? a ydych yn caſau, yn diyſtyru, ac yn ffieiddio eich gwaith, eich addunedau, eich elufennau, neu ba ryw bynna beth da ſydd ynoch chwi i'ch cyfiawnhau? gan frefu a'ch holl galon am gael bod yn gyfiawn yn ei gyfiawnder ef; gan edrych ar y cyfiawnder hyn fel yr unig ffynnon i'ch glanhau oddi wrth anwiredd lawer. 6. A welſoch chwi fwy o eiſiau ſydd nag un grus arall? gan adnabod mai ſydd yw'r llaw ag ſydd yn derbyn y cyfiawnder tragywyddol hyn; mai ffydd ſydd yn derbyn Criſt yn ei holl fwyddau; yn credu yn, ac yn cofleidio holl addewidion Duw; mai ffydd ſydd yn gwneud pethau pell yn breſennol, ac yn gwneud pethau anghredadwy i reſwm yn bethau mwy eu ſylwedd nâ'r holl fyd; a welſoch chwi yr eiſiau o'r

ffydd

ffydd hon? ac mai nid ffydd o waith dyn wna'r tro; ond un o eiddo'r Yſpryd Glân? a ydyw y goleuni, a'r argyhoeddiad hyn wedi gwreiddio mor ddwfn ag y gwnaeth chwi yn ewyllyſgar i ymado â'ch holl eulunod, a'ch cariadau? eich holl bleſerau, a phob peth oedd gennych gynt yn hyfryd, yn anwyl, ac yn werthfawr? megis eich llygad de, a'ch troed dde; eich pechod meluſaf, eich chwant mwya dirgel, er mwyn i Grift gael bod yn Ben, yn Frenhin, ac yn Briod i'ch enaid? 8. A ydych iel gŵr yn adeiladu tŷ, wedi bwrw y draul i wrthlefyll pob gwrthwynebiadau? i ddiodde pob croeſau? ymadael â phob hen gyfeillion? i ddiodde pob gwawd, erlid, cyſtudd, a gorthrymderau ddelo yn achos Efengyl Crift? ac i roi eich bywyd iddo os bydd achos? 9. Er eich bod heb dderbyn tyſtiolaeth yr Yſpryd, etto a ydych yn ceiſio Duw â'ch holl galon? a hynny fel greddf waſtadol (nid ar ryw ffits neu awelon o argyhoeddiad) yn mofyn gafael yn Nuw, heb mofyn dim arall ond efe; ac yn cyfrif pob peth yn golled fel yr ennilloch ef, heb orphwys nes ei gael ef. 10. A ellwch chwi orphwys tu yma i wir adnabyddiaeth fod Crift ynoch chwi, ac y gwyddoch eich bod yn gwir gredu, nes byddoch wedi cael y fath olwg ar gyfiawnder Crift yn boddloni cyfiawnder Duw troſoch chwi ag a fyddo yn ennyn cariad ynoch atto ef, ac a'ch cymmello i ufudd-dod. 11. Pa beth fydd yn eich cymmell chwi i uno â ni? ai angenrheidrwydd • oleuni rhagor? o gyfarwyddiad mwy? o hyfforddiad ymhethau Duw? a ydych yn dyfod attom tan dybiaid bod Duw gyd â ni? ac bydd i chwithau gael rhyw fendithion yn ein cwmpeini? a oes un diben gau mewn rhyw ran yn eich arwain attom? wedi oeri at ryw gynnulleidfa arall? ac felly troi attom i mofyn noddfa, a diogelwch? 12. A ydyeh yn foddlon i gymmeryd eich hargyhoeddi, a'ch ceryddu, a'ch cyfarwyddo gennym hyd ag y bom yn gweuud hyn yngolwg yr Arglwydd? 13. A

beidiwch a dweud dim o'r pethau fo gennym yma yn ei draddodi y naill i'r llall wrth y byd annuwiol? am ei fod yn taflu perlau o flaen moch. 14. A ydych yn foddlon i roi cerydd, fel derbyn cerydd? ac i arferyd pob dawn ſydd ynoch i ddwyn gwaith yr Arglwydd ymlaen yn ein plith ni? 15. A fyddwch haelionus i gyfrannu hyd ag alloch at achos y gweiniaid yn y gymdeithas hon?

Eu. Onid yw yn addas i bwy bynnag fo yn cael goleuni i ofyn ei gweſtiwn i'r dyn a dderbynier i'r gymdeithas?

Theo. Ydyw; a buddiol iawn, canys fel mai mewn amlder o gynghorwyr y bydd diogelwch, felly trwy amrywiol holiadau y cair allan wirionedd pethau: arferol fod y cownſils yn y ſeſſiwnau ar achoſion pwyſfawr, amrywiol o honynt yn holi, ac yn croes-holi, tu ag at gael allan y gwir; a mwy angenrheidiol yw mewn ſociety profiad i amrywiol i ymofyn am wirionedd gras y dyn ſydd am gael ei dderbyn; neu ei ddidwyllo am gyflwr tragywyddol ei enaid: ond i'r cyfryw rai ag fo fel hyn yn gofyn i gymmeryd gofal rhag i un attal y llall, trwy lafaru ill dau ar yr un pryd; neu yntau gofyn cweſtiwnau yn rhy aml, fel na's gallo yr hwn fydd i atteb eu hatteb hwynt; am y bydd yr holiadau yn dryſu yn eu gilydd, neu yntau yn dallu'r dyn a holir.

Eu. Ond da yw cael meddwl yr holl gymdeithas cyn derbyn dyn i mewn?

Theo. Da; am hynny buddiol yw gofyn barn pawb am ei yntarweddiad er pan daeth i arddel crefydd, yn enwedigol ei gymmydogion, i wybod pa gyfeillion y mae efe yn awr yn gadw? pa iaith y mae efe yn ei chwedleua? pa mor ddiwyd mae ef yn arferyd moddion gras? a pha gyſnewidiad ſydd ynddo yn ei deulu gartref? pa un ai golwg iach neu glwyfus ſydd ar ei yſpryd? a plſa un ym mhob dull a ydyw yn rhoi argoelion fod gwirionedd gras o fewn iddo?

Eu. Os byddir yn methu derbyn profiadau, argyhoeddiadau,

gyhoeddiadau, a gwirionedd gras y dyn ſydd ar gael ei dderbyn, pa ſut yn y fath achos y gwnair?

Theo. Naill a'i wrthod ef yn lân, yr hyn ſydd anodd iawn i'w wneuthur; neu ei dderbyn ef ar dreial. Am ei wrthod ef yn lân, nid oes un ſail o'r Yſgrythurau gennym i wneud hynny, onis cawn weled fod ei fywyd yn ddrwg, a hynny yn datguddio nad oes gwirionedd tumewnol ynddo; neu ffeindio mai ar ryw gau ddiben mae ef yn dyfod i mewn i'r gymdeithas; neu nad yw yn arfer moddion gras, ond ar ryw ffits, neu iaſau o argyhoeddiadau cydwybod naturiol; ond os nad felly, bydded ei ras ef mor wanned ag y byddo, os oes argoel fod rhyw faint o wir ddymuniad ynddo, a'r brodyr wedi cael prawf o hynny, ac wedi ffeindio ei fod yn glynu wrth foddion gras yn ddiwyd, ac yn ddi-dor; ac yn glynu hefyd wrth y brawdoliaeth; wedi gadael ei hen arferion; newid ei gyfeillion, ei lais, a'i amcanion; ac o fywyd ac ymarweddiad newydd yngolwg ei holl gymydogion; bydded ei ras ef mor wanned ag y bo meddaf, a'i fod yn dwyn y fath ddull newydd a hyn o fywyd, ac arferion, mae ef tan wahoddiad yr Efengyl yn yr hen Deſtament a'r newydd: *O dewch i'r dyfrodd bob un ag ſydd a ſyched arno, ie yr hwn nid oes arian ganddo; deuwch, prynwch, a bwyttewch; ie deuwch, prynwch win a llaeth, heb arian ac heb werth.* Eilwaith, *Corſen yſig ni'i tyr, a llin yn mygu ni'i diffydd.* A thracheſn, *A'r hwn ſydd â ſyched arno, deued; a'r hwn ſydd yn ewyllyſio, cymmered o ddwfr y bywyd yn rhad.* Am hynny nid oes le i gauad allan neb ag ſydd tan y caracter o ymofyn, ac o wir ewyllyſio cael bywyd tragywyddol, pa mor wan bynnag bydd datguddiedigaethau, ac ymweliadau Duw iddynt.

Eu. Ond pa ddull yw bod ar dreial ſy gennych?

Theo. Y ffordd benna i'r ſawl ſo am ddyfod yn aelod o'r gymdeithas yw, hyſpyſu ei enw i ſtiwardiaid y ſociety ryw faint o amſer o'r blaen; ac i'r

cyfryw

cyfryw ftiwardiaid ei holi ef yn neilltuol, a hynny fwy nag un waith ; gan ofyn ei hanes ef i'w gymmydogion ; a chan holi rhai o'i gyfeillion, pa gyfnewidiad fydd yntho ; a mynnu gwybod ei hanes o eneuau duwiolion, ac annuwiolion hyd ag y bo pofibl ; a phan bo mis neu ddau yn cael ei dreulio wrth yr ymofyniad hyn am wirionedd ei ras ; hyn a elwir yn dreial ; yna os y ftiwardiaid a'i ffeindiant ef yn addas i ddyfod o flaen holl gorph y gymdeithas, holed pawb ef fel dywedpwyd uchod, gan ofyn tyftiolaeth yr holl aelodau am wirionedd ei ras ef ; a derbyniaer ef i mewn os bydd yn deilwng trwy gydfyniad yr holl gymdeithas ?

Eu. A roir un fiars arno wrth ei dderbyn fel hyn i gadw at reolau, dyfgyblaeth, ac egwyddorion y gymdeithas ? ac os rhoir, pwy fydd i'w rhoddi ?

Theo. Y fiars a roir gan bwy bynnag bo doniau ganddo at hynny ; ac falle bydd dau, neu dri yn eu rhoddi, un yn cofio un peth, ac arall yn cofio peth arall ; ond fylwedd y fiars fydd yr un agos ag a ddywedpwyd eifioes ; fef peidio taflu gemmau o flaen moch ; peidio dweud dirgelion yr eglwys wrth y byd annuwiol ; adrodd gwendidau, a phrofedigaethau feintiau wrth y cwn, ag a wnai wawd o bob peth ag fai yn blino Eglwys Dduw ; peidio cyfeillachu â'r byd annuwiol, ond wrth rym achos ; ond cadw mor agos fyth ag bo pofibl at gwmpeini y gwir dduwiolion ; cymmeryd hefyd a rhoi cerydd yn addfwyn, ac yn oftyngedig, cyftal y naill a'r llall ; a byw mewn cariad â'r holl fociety ; heb garu un gronyn llai ar y rhai fydd yn eu ceryddu ac yn eu hargyhoeddi, nâ'r rhai fydd yn eu cyfuro ; cadw yr odfeuon yn gydwybodol ; peidio gwagfiarad, a chario newyddion am neb proffefwyr o un i'r llall ; ond attal pob rhagfarn, cenfigen, digafedd, ac eiddigedd yn neb o'r aelodau ; ond trwy bob moddion, ar air, a gweithred ennyn cariad gan bawb y naill at y llall ; gwilio nid yn unig tros ei fywyd ei hun, ond hefyd tros fywydau ei gyd aelodau ;

lodau; a phan y ffeindio ynthynt un peth camſyniol, ei argyhoeddi yn neilltuol, a chelu eu beiau oddi wrth y brodyr; i edrych a gymmer y cyfryw rybudd dirgel, a gadael ei fai; ac oni te gofod ei fai o flaen un o'r ſtiwartiaid, ac os hyn ni thycia, ei oſod o flaen dau, neu dri o honynt; ac os hyn hefyd a fetha, ei oſod o flaen yr holl gymdeithas: Y rhai'n, a chyffelyb i'r rhai'n yw y ſiars ry rhyw rai doniog o'r ſociety i'r rhai dderbynier i mewn.

DIALOG V.

Pa fodd ſydd i wneud â hen aelodau'r gymdeithas. — Pa un a'u eu holi fydd orau. — Os felly, yr holiadau ſydd raid ofyn iddynt, megis ynghylch eu tyſtiolaeth. — Eu hadnabyddiaeth ragor o dwyll en calon. — Eu cynnydd mewn cariad at yr eglwys. — Tynerwch eu cydwybodau. — Eu marweidd-dra i'w hewyllyſiau eu hunain. — Eu dibenion ymbob gwaith crefyddol. — Y defnydd maent yn ei wneud o'r talentau a gawſant. — Ynghylch cyngor neilltuol ſydd i'w roi ar rai amſerau yn lle holi. — Nattur y cyfryw gyngor i atteb achoſion y gymdeithas.

Eu. BEllach adroddwch ychydig ynghylch hen aelodau'r gymdeithas; ai iawn holi y rhai hyn, neu beidio? a pha fath holiadau fyddant, os rhaid yw?

Theo. F'alle bydd i rai o'r rhai'n i ddweud heb eu holi; a hyn yw y dull gorau os caiff neb ei ynhyrfu i hynny; canys hyfrydach blas fydd o od dyn yn adrodd o hono ei hun weithrediadau yſpryd y gras, ac amlygiadau o gariad yr Arglwydd r ei enaid; neu o'r tu arall ddyfnderoedd temtaynau ſatan, cyfyngderau, a chaethiwed yſpryd; eu un ſut waſgfeuon pa beth bynnag; nâ gorfod ofyn cweſtiwnau i ddynion tywyll, ocrion, heb

fawr

fawr adnabyddiaeth o Dduw na'u calonnau eu hunain; am na wneir ond treulio yr amſer wrthynt heb dderbyn goleuni nac adeiladaeth. Ond os rhaid gofyn cweſtiwnau i bobl o oedran, gellir gofyn y cyfryw â'r rhai'n; ſef, 1. Ynghylch eglurder eu tyſtiolaeth, pa fodd y daethant i gael eu tyſtiolaeth? ac a gollaſant hwy ddim o honi byth wedi ei chael? pa fath effaith a weithiodd y cyfryw dyſtiolaeth ynddynt? pa un ai bod y dyſtiolaeth hon wedi cael ei dyblu gan yr Yſpryd Glân, neu ynte na chawſant o honi byth mwy? ac a ydynt hwy nawr yn credu bod eu pechodau wedi eu maddau? a bod Criſt wedi marw troſtynt hwy yn neilltuol? bod Duw wedi eu caru â chariad tragywyddol? a'r Yſpryd Glân yn cyd-dyſtiolaethu â'u hyſprydoedd hwy eu bod yn blant i Dduw? a ydyw y pethau hyn ganthynt? neu a welon o hyder ſydd ganthynt yn unig wedi eu cenhedlu oddi wrth y blas, a'r pleſer gawſant wrth wrando'r gair, a rhyw ordinhadau eraill ymhlith y Seintiau? ac yna eu colli pan elont ar eu pennau eu hunain. Ac hefyd pan bo temheſtloedd mawrion o anghrediniaeth yn curo arnynt, i ba le maent yn myned, ai at yr hen dyſtiolaeth hon, neu at Griſt ei hunan i ymofyn am oleuni, a thyſtiolaeth newydd, cyſtal ag am ddoethineb, a nerth? 2. A ydynt yn teimlo mwy o oleuni yſprydol o'u mewn yn datguddio iddynt fwy o burdeb y gyfraith, ſanctteiddrwydd Duw, pla eu calonnau, drwg pechod, gwerthfawrogrwydd cyfiawnder Criſt, a holl addewidion y cyfammod newydd, ynghyd a'r aneirif ddichellion ſydd gan y byd, y cnawd, a'r diafol i'w denu oddi wrth Dduw? 3. A ydyw eu cariad yn cynhyddu at yr eglwys? gan gyd-ymdeimlo mwy â hi yn ei holl brofedigaethau? yſpryd llai rhagfarnus at y rhai ſy'n ſyrthio; mwy o doſturi at bawb? ac yn edrych ar holl gyſtuddiau rhai eraill fel pe baent yn cwympo arnynt eu hunain? 4. A ydyw eu cydwybodau yn fwy tyner i'w hargyhoeddi

am

am y dechreuad cyntaf o bechod yn y meddwl? megis y dechreuad cyntaf o nattur chwerw; yſpryd yſgafn; o ofal anghymmedrol y byd; o genſigen, drwg-dyb, balchder, hunan-dyb, a thrythyllwch; neu ryw un llygredigaeth arall a welont yn ymlufgo i mewn fel ſarph, ac yn gwenwyno yr holl ddyn? a ydynt kefyd yn cael ou hargyhoeddi o bethau a eilw y byd yn ddi-ddrwg? megis gair ſegur; ymadrodd ffol; coegddigryfwch? a chwedleua am y byd hwn? awydd elwa; chwant rhodio allan i gael eu gweled, ac i weled eraill; a'r cyfryw bethau ag ſydd yn dyfod oddi wrth yſpryd iach, a chalon gyfan. 5. Pa werſi newyddion a ddyſgodd yr Arglwydd iddynt yn ddiweddar? a ydynt yn gweled rhagor o ddrwg anghrediniaeth? twyll eu calon? dichellion diafol? deniadau pechod? hudoliaeth y byd? fel y maent mewn perygl bob awr heb nerth Criſt i'w galluogi? ac a ydynt yn dyſgu pwyſo mwy arno? am nerth, doethineb, a deall i gerdded rhwng peryglon mor fawr i'r byd tragywyddol? 6. Wrth holi eu hunain yn fanwl, a ydynt yn cynnyddu mewn gras? ac yn nes i'r nefoedd nag yr oeddent ar y cyntaf? ac os ydynt yn cynnyddu; pa ſut yw eu cynnydd? pa un ai gweled mwy o burdeb; o dueddiadau da; rhinweddau nefol; ac o ſanctaiddrwydd ynthynt eu hunain yr ydynt? neu weled mwy o eiſiau pwyſo ar, a chredu yng Nghriſt am nerth, gallu, cyfiawnder, doethineb, a ſanctaiddrwydd? 7. A ydynt yn chwilio eu dibenion ym mhob dim a gymmeront mewn llaw, pa un a'i gogoniant Duw, neu elw, pleſer, eſmwythder, clod, neu ryw ſudd arall iddynt eu hunain ydyw? 8. Wrth ba ewyllys maent yn rhodio, ac yn gwneuthur pob dim ag maent yn ei wneuthur? pa un ai ewyllys Duw yn ei air? ai eu hewyllyſiau eu hunain? a ydynt yn manwl chwilio'r gair i adnabod ei ewyllys ef er mwyn ei gwneud? neu ydynt mewn gweddi yn goſod yr achos pa beth bynnag yw o flaen yr Arglwydd? ac

ofn

afn arnynt fyned o'i flaen, nac aros ar ei ol, na gwneud dim heb wybod i'w feddwl. 9. A ydynt yn gwneud defnydd o'r talentau a dderbyniasant gan Dduw? eu dysg, eu cof, eu doniau, eu cyrph, eu heneidiau, ynghyd â'u cyfoeth, a'u hamser, yn hollol at ogoneddu'r Arglwydd; ac i adeiladu ei eglwys ef. Y rhai'n, a'r cyfryw a'r rhai'n sydd i ofyn i ni o oedran mewn crefydd, tu ag at iddynt *chwanegu ât eu ffydd rinwedd, ac at rinwedd wybodaeth, ac at wybodaeth cymmedrolder, ac at gymmedrolder amynedd, ac at amynedd duwioldeb, ac at ddwioldeb garedigrwydd brawdol, ac at garedigrwydd brawdol gariad: fel y bont wedi eu perffeithio i bob gweithred dda.* Ond deallwch, er bod y rheolau uchod oll yn dda o'u harfer hwynt yn ndethineb ac yspryd yr Arglwydd, etto heb ei awdurdod anwyl ef i gyd-gerdded, nid ynt ddim: am hynny dyled arbennig y rhai sydd edrychol ar societies yw, cadw yspryd goleuni, a theimlad nefol ynddynt, rhag un amser fod y trefniadau hyn yn magu marweidd-dra a ffurfioldeb: ond ymegnio hyd ag mae posibl gadw allan bob yspryd iach, calon gysan, anghariad, rhagfarn, eiddigedd, sisial drwg, yspryd cleberddus, a phob peth arall a sago oerfelgarwch rhwng y naill a'r llall.

Eu. Beth os na lwydda holi, na chanu, na gweddio rai prydiau? ond bod y rhan fwya yn cael eu gadael yn farw, yn sych, ac yn dywyll, er yr holl drefniadau hyn? pa beth a wneir yn yr achos hyn?

Theo. Deallwch fod cynghorion neilltuol i'w rhoddi rai prydiau i gymdeithasau crefyddol ag sydd mor fuddiol a holi; ac yn wir i rai math o bobl, ac ar rai amserau yn llawer gwell; yn enwedig pan delo pregethwr dieithr i gymdeithas brifat, a hwnnw yn berchen ar ddoniau helaeth, a lle bo llawer ynghyd, ac o bosibl rai o amrywiol gymdeithasau eraill: canys bydd rhwng cywilydd, balchder, ac anghynnefindra amryw yn rhy ful ac ofnus i atteb y

fath

fath gweſtiwnau ag y ſo gŵr dieithr enwog yn ei ofyn iddynt: ac yn yr achos hyn gwell ffyddai i'r cyſtryw roi cynghorion cyffredin ag ſo yn fuddiol i'w hadeiladu hwynt yn athrawiaeth, yſpryd, ac ymarweddiad y ffydd. Ac mae'r fath gynghorion prifat lawer pryd yn cael eu derbyn yn fwy blaſus gan bawb, ac yn cadw mwy o waſtadrwydd yn yſpryd y brodyr nâ'r holiadau cyhoedd: o ran, yn gyntaf, anodd iawn cael dynion a foddlona ddywedyd eu cyflyrau yn oneſt o flaen cynnifer o bobl, yn enwedig rhai dieithr; a gŵr dieithr hefyd yn holi. Yn ail, Os neb a ddechrau wrth gael ei holi ddarnguddio eu cyflyrau, a dweud un tu i'r ddalen, a chelu'r llall; dywyllach dywyllach yr ant, nes o'r diwedd y dryſont mewn anialwch na's gwyddant pa fodd i ddyfod allan; ond tewi ſon mewn cywilydd. Yn drydydd, Os na's caiff yr holiedydd dieithr yma foddlondeb yn y fawl a holo, ſe fag feddyliau caled am danynt, heb yn iawn hefyd ddeall eu cyflwr, a hyn a derfyſga y dyn yntau, fel yn lle cael ei adeiladu, y mag chwerwder yſpryd, ac oerfelgarwch ragor at y gymdeithas.

Eu. Pa beth fydd yr addyſgiadau a'r cynghorion neiltuol hynny?

Theo. Fel y bo yr achos yn gofyn; weithiau trwy falchder dynion rhyfygus ag ſy'n fawr am ddwyn i mewn ryw oleuni newydd mae cyfeiliornadau athrawiaethau yn yſu fel cangcar mewn cymdeithas grefyddol; a chyd â'r fath flas a goleuni mae'r cyfeiliornadau hyn yn myned ymlaen, fel y tebygir na's gall neb eu gwrthddywedyd; ond da yw yn y cyſtryw achos profi gwir athrawiaethau'r ffydd o'r Yſgrythur lân; a dadrys y brodyr o yſpryd cyfeiliorni a hereſiau; ac arferyd pob addfwynder i'w denu hwynt i'r gwir hwybr. Eilwaith, os i gyfeiliorni o fywyd penrydd, pleſerau, a thrythyllwch y bydd un gymdeithas grefyddol wedi rhedeg, da yw rhoi argyhoeddiadau dwys, ac awdurdodol yn erbyn y fath ffrwd o nwydau nattur,

gan ddangos allan o'r Yſgrythurau mor *anodd yw i'r rhai oleuwyd un waith, ac a brofaſant y rhodd nefol, ac a wnaethpwyd yn gyfrannog o'r Yſpryd Glân, ac a brofaſant ddaioncus air Duw, a nerthoedd y byd a ddaw, os ſyrthiant ymaith* i bleſerau, chwantau'r cnawd, a deniadau nattur, *i adnewyddu i edifeirwch, am eu bod yn ail-groeshoelio Arglwydd y gogoniant.* Ond cymmered y pregethwr ofal mawr ar geryddu yn galettach y rhai ſydd yn blaenori yn y cyfeiliornadau hyn nâ rhai ſydd yn dechrau cael eu harwain iddynt: megis y dywaid yr Apoſtol *Jud.* adn. 22, 23. *Trugarhewch wrth rai, gan wneuthur rhagor: eithr rhai cedwch trwy ofn, gan eu cipio hwy allan o'r tân; gan gaſau hyd yn oed y wiſg a halogwyd gan y cnawd.* Ond os na ſydd dim o'r pethau uchod ag achos ſiarad am danynt, f'alle byddai dda rhoi cyngor yn erbyn ſegurdod yſpryd, claiarineb, diffrwythder, ac eſgeuluſtra o'u cydgynnulliad ynghyd, fel mae'r achos yn fynych mewn amryw gymdeithas grefyddol; neu yntau os bydd y gymdeithas yn wreſog, yn fywiol, ac yn llawn zel, etto da fyddai rhoi cyngor iddynt ar ddwyn pob ffrwythau addas i'r zel a'r gwres nefol hynny; megis at y byd allanol, ymarweddiad oreſt, goſtyngedig, ac addiwyn, heb arferyd na dichell, na hocced, twyll na chelwydd, nac unrhyw ymddugiad anweddaidd i rai yn proffeſu Efengyl Criſt, ond y fath a fyddo yn llwyr atteb y caracter mae Criſt a'i Apoſtolion yn ei roi i wir gredinwyr. Y fath ffrwythau hefyd at eglwys Dduw ag a fo yn cynnwys ynddynt gariad, toſturi, cydymdeimlad, tiriondeb, yſpryd maddeugar, cuddio beiau, cymmwynaſgarwch, a haelioni. Yma gall pregethwr doniog i ymhelaethu ar holl ddyledſwyddau yr Efengyl at dlawd, a chyfoethog, hen, ac ieuangc, claf a iach, perthynaſau, a dieithriaid; dyledſwyddau gwladaidd, a theuluaidd; a phob rhan o fywyd addas i ſanctеiddrwydd. Yma gall pregethwr ddangos yr effeithiau o bob gras, gwahaniaethu

rhwng

rhwng ffydd a rhyfyg; gwir edifeirwch, ac ofn deddfol; gwir gariad at Dduw, ac awelon cnawd a nattur; yſpryd drylliedig, ac yſpryd melancholi; llawenydd yſprydol, a llawenydd rhyfygus; ynghyd ag amryw weithrediadau ſydd gan ras a nattur yn rhy gyffelyb y naill i'r llall heb gael llygad manwl i wahaniaethu rhyngddynt. A thrwy bregethu i gymdeithas grefyddol rai prydiau ar y pyngciau hyn, fe'u dyſgir bob yn ronyn yn holl ddirgelion duwioldeb, ac y mae'r fath gynghorion prifat yn hollol gyflawni lle holiadau ar eu hamſerau nodedig.

DIALOG VI.

Ynghylch cadw dyſgyblaeth ſanol, a thaflu allan y rhai o fywyd penrydd ac anaddas.—— Inſtances ag mae yr Yſgrythur yn ei roi o arfer trugaredd at y rhai a ſyrthiant.——Cydſeiniad yr Yſgrythurau ag ſydd yn ymddangos yn erbyn eu gilydd ynghylch dioddc neu arferyd creulondeb at y rhai a becho.—— Tri math o rai wedi ſyrthio, y cyntaf i'w droddef yn y ſocietî o ran tanbeidrwydd eu profedigaethau, a'u hyſpryd briw ar ol llaw. Yr ail, a'r drydydd i'w taflu allan, oni chair arwydd buan o'u hedifeirwch.——A'r Yſgrythurau rhagddywededig yn cael eu hagor a'u cydſeinio yn y tri math hyn.

Eu. ONID ydych rai prydiau yn gorfod arferyd dyſgyblaeth mwy creulon, trwy dorri rhai allan o'ch cymdeithas pan bo eu bywydau wedi myned yn benrydd, ac yn anniben, yn llawn o wendidau, a chyfeiliornadau, neu ſyrthio o honynt i ryw feiau cyhoedd, trwy rym profedigaethau, neu o ddiofalwch a ſegurdod yſpryd? am hynny y gofynnaf i chwi pa ſut mae delio ag aelodau'r gymdeithas yn yr achos hyn? am ba feiau mae eu taflu hwy allan? a pha mor bell mae diodde ganddynt,

pân y bont wedi troſeddu i fod i mewn yn y gymdeithas? a pha fodd eilwaith mae delio â rhai deflir allan? a raid bod yn oer, yn ſych, ac yn ddieithr iddynt? neu a raid myned i ymddiddan â hwynt, i edrych a godaſant o'u codwmau? a iachaodd eu clwyfau, ac a roddwyd iddynt wir edifeirwch? ac hefyd pa arwyddion raid i chwi gael ganddynt o adgyweiriad trwyadl o gymmundeb â Duw cyn yr ail dderbynier hwynt i mewn i'r gymdeithas?

Theo. Chwi ofynaſoch i mi amryw gweſtiynau, ac mi wna fy ngorau ar roi i chwi foddlonrwydd. Pa fodd bynnag mae meddyliau eraill yn yr achos hyn, nid wyf fi fyth yn awyddus i daflu neb allan o gymmundeb eglwys Dduw, ond am achoſion mawrion a diarbed; ſef gweled dyn yn myned ymlaen yn ei bechod, ei garu, ymbleſeru ynddo, a mynych gwympo iddo, heb edifarhau, ond yn hytrach ymgaledu, gan ddiyſtyru argyhoeddiadau Duw a dynion. Ond am ryw gwympiadau diſymmwth, na bo gan gredadyn un meddwl blaenllaw an danynt, ond ſyrthio iddynt o nerth temtaſiwn danllyd a ddaeth fel hurrican o gyffiniau uffern, neu fel llifeiriant diarwybod o fynyddau cig a gwaed, ni ddylid taflu allan yn frwd y cyfryw rai, ond eu ceryddu yn addfwyn, datguddio iddynt wradwydd ac euogrwydd y cyfeiliornad; cydymdeimlo â hwynt, a thoſturio wrthynt; gweddio droſtynt, a thaer ymbil arnynt nad elont i'r fath greigydd llithredig byth mwy. A'r hyn ſydd yn fy nghadarnhau yn fy marn am hyn yw, 1. Eſampl ein Harglwydd Iesu ei hun at ei Apoſtol *Pedr*, yr hwn nid yn unig a wadodd ei Arglwydd, ond gyd â geiriau diyſtyrllyd am dano a regodd ac a dyngodd na wyddai efe am y dyn hwnnw ag oeddent wedi ei ddal; na's gwelodd e.e ef erioed o'r blaen, ac na waeth ganddo pa beth a wnaent iddo; a hyn a gadarnhaodd ef trwy regfau ofnadwy ac echryſlon: etto gyd am mai temtaſiwn wyllt diſymmwth ydoedd, ac nad oedd ond tafod *Pedr* yn gwadu ei Arglwydd, a hynny

hefyd

hefyd o ofn marw, ac iddo yn union edifarhau, ac wylo yn chwerw doſt am ei godwm; ein Harglwydd da a'i derbyniodd i mewn i rifedi ei Apoſtolion. 2. Yr Yſgrythur ſy'n dweud, *Gal.* vi. 1. *Os goddiweddir brawd mewn bai, chwi y rhai yſprydol adgyweiriwch y cyfryw un mewn yſpryd addfwynder, gan yſtyriaid eich hunain, rhag eich temtio chwithau.* A chwi a wyddoch-mai adgyweirio mewn yſpryd addfwynder yw, nid taflu allan o'r gymdeithas, ond perſwadio, a denu dyn trwy bob cariad, tiriondeb, a hawddgarwch i gydnabod ei fai, ac ymwrthod ag ef o hynny allan byth mwy. 3. Ni gawn amryw feiau anafus yn aelodau eglwyſi *Aſia*; etto, nid oes o'r Yſpryd Glân yn peri eu torri hwy allan oddi wrth y corph, ond yn bygwth, onid edifarhaent oddi wrth eu pechodau, y ſymmudid eu canhwyllbrennau, ſef eu pregethwyr hwy allan o'u lle: neu ynte y byddai i Dduw eu bwrw hwynt ar wely o gyſtudd trwm os nad edifarhaent am eu pechodau. 4. Ymddygiad ein Harglwydd at y wraig a ddaliwyd mewn godineb ſydd yn dangos nad yw creulondeb yr hen Deſtament yn perthyn dim i yſpryd y Newydd; ond bod Yſpryd y cyfammod newydd yn dweud, *Pan becho neb*, ac ymgyſtuddio am ei bechod, *bod Eiriolwr gyd a'r Tad, Ieſu Criſt y cyfiawn.* Ac eilwaith, *Dos ac na phecha mwyach, rhag digwydd i ti beth a ſyddo gwaeth.* 5. Ni gawn eglwyſi *Corinth* ag amrywiol feiau mawrion ac anafus ynddi; megis cyfreithia o flaen y rhai digred; priodi y rhai digred; ymrannu ynghylch gweinidogion y gair; un yn pledio o blaid *Paul*, arall o blaid *Pedr*, a'r lleill o ochr *Apollos*; etto gyd nid am un ond un o'u hamrywiol feiau y cawn ni *Paul* yn torri dyn allan o'r eglwys; ſef am ei fod wedi cael gwraig ei dad; hynny oedd, naill a'i phriodi, neu fyw mewn arferiad o honi: ac er gwneud y peth yn waeth, yr eglwys yn cymmeryd hyn yn yſgafn ac yn gellweirus; neu ynte, o eiddigedd, neu ymddiaſt yn gorfoleddu yn ei gwymp ef: yr hyn ſydd yn

dangos fod dibrifdod anghynnefin o bechu yno yn erbyn yr Arglwydd.

Eu. 'Rwy'n deall mai gwell yw cwympo ar y llaw o drugaredd a chydymdeimlad, nag ar y llaw o gondemno, lladd, a chadw gwg at gredadyn a fyrthiodd i brofedigaeth, am dywaid ein Harglwydd *Mat.* vii. *Na fernwch fel na'ch barnir. Canys â pha farn y barnoch y'ch bernir; ac â pha fefur y mefurech yr adfefurir i chwithau. A pha ham yr wyt yn edrych ar y brycheuyn fydd yn llygad dy frawd ac nid wyt yn yftyried y trawft fydd yn dy lygad dy hun? neu pa fodd y dywedi wrth dy frawd, gad i mi dynnu allan y brycheuyn, ac wele drawft yn dy lygad dy hun? O ragrithiwr, bwrw allan yn gyntaf y trawft o'th lygad dy hun, ac yna gweli yn eglur i fwrw y brycheuyn allan o lygad dy frawd.* A diau yw y dylai dychryn ac ofn fod ar y gorau o ddynion wrth daflu allan enaid o eglwys Dduw, rhag ryw bryd iddo yntau gael ei fwrw allan, fel dywaid yr Apoftol, 1 *Cor.* x. 12. *Yr hwn fy'n tybied ei fod yn fefyll edryched na fyrthio.* Ond etto mae amryw Yfgrythurau eraill yn peri in' na ddioddefom bechod mewn neb, rhag os gwnawn ein bod *yn eueg o'u hanwiredd hwynt*, fel dywaid yr Apoftol *Paul*, *Eph.* v. 7. *Na fydd gyfrannog â hwynt*: a gwers 11. *Na fydded i chwi gydgyfeillachu â gweithredoedd anffrwythlon y tywyllwch, eithr yn hytrach argyhoeddwch hwynt.* Ac fe ddywaid yr un Apoftol yr un peth yn 1 *Tim.* v. 22. pan mae yn peri iddo *beidio dodi dwylo ar neb yn ebrwydd, rhag trwy hynny iddo fod yn gyfrannog o bechodau rhai eraill.* Ac fe ddywed yr Apoftol *Ioan* yn ei ail epiftol, *Os does neb yn dyfod attoch heb y ddyfgeidiaeth hon*, fef y ddyfgeidiaeth o aros yn Yfpryd Crift, ac o ymarweddiad fanctaidd, *na dderbyniwch ef i dŷ, ac na ddywedwch wrtho, Duw yn rhwydd; canys yr hwn fy'n dywedyd wrtho, Duw yn rhwydd, fydd gyfrannog o'i weithredoedd drwg ef*: yr hyn rybuddion fy'n rhoi i ni ddeall mai lle duwiolion yw ymneilltuo eu hun-

ain

ain oddi wrth ddynion halogedig, penrydd, ac aflan, pa faint bynnag byddo eu pretens, a'u proffes o grefydd: a thaflu allan hefyd y fath o'u cymmanfaoedd os nad edifarhaent yn ebrwydd oddi wrth eu drwg fywyd, a'u hymmarweddiad gwaradwyddus. Ac i'm cadarnhau ymhellach yn hyn, fe ddywaid *Paul* wrth eglwys *Corinth* yn ei epiſtol cyntaf, pen. v. adn. 11. *Mi*, medd efe, *a 'ſgrifenais o'r blaen attoch, ac yn awr yr wyf yn 'ſgrifennu dracheſn, na chydgymmyſgech; os bydd neb a enwir yn frawd yn odinebwr, neu yn gybydd, neu yn eulunaddolwr, neu yn ddifenwr, neu yn feddw, neu yn gribddeiliwr; gyd â'r cyfryw ddyn na chyd-fwytta chwaith:* Hynny yw, fel yr wyf fi yn meddwl, na wna un math o gyfeillach na chymmundeb mynweſol ag ef; na fydded yn bleſer gennyt gadw cwmpeini dyn o'r fath ag ſy'n caru melus chwant yn fwy nag yn caru Duw, rhag i ddynion dybiaid wrth dy fod yn cyd-eiſtedd, yn cyd-fwytta, yn cyd-yfed, yn cyd-gyfeillachu ag ef, dy fod yn caru ei ffyrdd, ac yn ymhyfrydu yn ei arferion. Felly yr Yſgrythurau hyn, ac amryw o'r fath ſydd yn peri i ni gredu fod dyſgyblaeth eglwyſig yn peri i ni gadw ymaith oddi wrth y rhai ſydd yn byw yn anaddas i efengyl Criſt, a'u taflu allan o'r eglwys ar rai achoſion; fel dywaid yr Apoſtol, *Beth ſydd i mi a farnwyf ar y rhai ſydd oddi allan? onid y rhai ſydd oddi mewn* i'r eglwys *yr ydych chwi yn eu barnu? Bwriwch chwithaw ymaith y dyn drygionus hwnnw o'ch plith chwi*, 1 Cor. v. 12, 13. Ond yma 'rwyf yn fyr o wybod pa bryd y mae? ac at bwy y mae i ni arferyd toſturi? ac at bwy? a pha bryd, yr ochr arall, y mae i ni arferyd mwy o greulondeb? canys fe ddywaid yr Apoſtol *Judas*, *Trugarhewch wrth rai, gan wneuthur rhagor; eithr rhai eraill trwy ofn, gan eu cipio hwy allan o'r tân; gan gaſáu hyd yn oed y wiſg a halogwyd gan y cnawd.* Am hynny fy anwyl dad, gwnewch gydſyniad rhwng yr amryw Yſgrythurau hyn, y rhai ſydd weithiau yn dweud

ain

am arfer toſturi, ac bryd arall am arfer creulondeb at, ac ymneilltuad oddi wrth y rhai ag ſydd yn ſyrthio i bechod, ac etto yn arddel duwioldeb?

Theo. Fy'anwylyd, pan bo yr Yſgrythurau megis yn taro y naill yn erbyn y llall, deallwch mai tywyllwch ein deall ni yw yr achos, ac nad oes mewn gwirionedd un anghyſondeb yn yr Yſgrythur lân; ac mai yr unig ffordd i ni (pan b'om yn gweled un peth yn dywyll) yw rhedeg at yr Arglwydd am oleuni nefol; canys yr un Yſpryd ag a ſgrifenodd y gair, yw yr unig un ag all egor y gair a roddodd ef i'w eglwys fel coloſn dân a niwl i'w harwain tu a'r bywyd. Ond tu ag at wneud ar ol cyfarwyddiad yr amryw Yſgrythurau enwaſoch, ag ſydd megis pe baent yn gwrthſefyll eu gilydd, mae amryw bethau i'w hyſtyried yn achoſion ceryddu y rhai ſy yn rhodio yn anaddas o efengyl Criſt: ac yn gyntaf deallwch os bydd y cwymp i ryw un pechod allanol; os y tro cyntaf y bydd; os o ryw profedigaeth, megis erlid, carchar, neu angau, ac oſn yn ennill y dydd; os o anaelnabyddiaeth y chwant a'u denodd, heb gael un prawf o hono erioed o'r blaen, ac iddo ſyrthio yn dywyll heb weled y fagl guddiedig oedd gan y byd a ſatan i ddal ei enaid yn ddiarwybod; yn yr achos hyn da yw toſturio, cydymdeimlo, gweddio droſto, a'i geryddu yn addfwyn, a'i godi i'w le trwy bob hynawſedd, a thiriondeb; yn enwedig os clar, a dolurus fydd ei yſpryd, am dynnu gwradwydd ar ffyrdd yr Arglwydd; ac i hynny yr atteb yr Yſgrythur ſy'n dywedyd, *Gal.* vi. 1. *Frodyr, os goddiweddir dyn ar ryw fai, chwychwi y rhai yſprydol, adgyweiriwch y cyfryw un mewn yſpryd addfwynder; gan dy yſtyried dy hun, rhag dy demtio dithau.* Ac Yſgrythur arall a ddywaid, 1 *Ioan* v. 16. *Os gwel neb ei frawd yn pechu pechod nid yw i farwolaeth, efe a ddeiſyf, ac efe a rydd iddo fywyd, i rhai ſy'n pechu nid i farwolaeth.* Yn ail, Ond os bydd proffeſwr Crefydd wedi cwympo i'r un bai drachefn, a thrachefn, a hynny wrth

ychydig

ychydig iawn o brofedigaeth, a phob argoelion ei fod erioed heb gafau ei fai, ond oi garu a'i gofleidio yn ddirgel, fel nad yw y galaru am dano ond ffug wag a rhagrith, yn tarddu mwy oddi wrth gywilydd mae y gwradwydd yn ei wneud, nâ'r gofid o bechu yn erbyn Duw trugarog a graflawn. Angen yw ceryddu y fath a hyn o flaen pawb, er rhybudd, dychryn, ac ofn i eraill; ac os bydd y pechod yn erbyn llythyren y gyfraith, ac wedi myned allan i'r byd, buddiol yw rhoi arnynt ryw gofp, neu gerydd cyhoedd, fel y bo'r byd yn dyfod i adnabod nad yw eglwys Dduw yn boddloni i neb i fyw mewn un pechod; bydd hyn naill ai diarddelu y dyn o'r gymdeithas, neu ryw ffordd arall. Ac at hyn yr atteb yr Yfgrythur fy'n dywedyd, 1 *Tim.* v. 20. *Y rhai fy'n pechu, ceryddu yngwydd pawb, fel y byddo ofn ar y lleill.* Yn drydydd, Os bydd proffeiwr Crefydd (er na's cwympodd i odineb, meddwdod, ymladd, mwrddrad, lledrad, a'r holl bechodau eraill y mae'r byd yn gwaeddi ar eu hol) etto gyd yn ledio bywyd yr un a'r byd annuwiol; yn cyfeillachu â'r rhai fo o gyfeillach y byd; yn rhodio yn arferion y byd; yn elwa yn anghyfreithlon, yn faswoddgar, yn wagfiaradus, yn diotta, yn gloddefta, yn falch, yn gelwyddog, yn genfigennus, yn faleifus, ac yn byw ymhob ymarweddiad penrydd, heb argoel fod tan friw na gofid am un math o gyflafan a wnelo; dyled y gymdeithas yw argyhoeddi y cyfryw yn llym, ac yn awdurdodol, gan fygwth ei daflu allan o gymmundeb y Saint; ac os na's gwella ei fuchedd, a hynny ar frys, a rhoi arwyddion eglur o yfpryd drylliedig a briw, da yw ei fwrw ef allan tros enw yr Arglwydd. Ac â hyn y cytuna yr Yfgrythur fy'n dywedyd yn *Jud.* 23. *Eithr rhai ceduwch trwy ofn, gan eu tipio hwy allan o'r tân; gan gafau hyd yn oed y wifg a halogwyd gan y cnawd.*

Eu. Pa beth fydd i wneud i rhai fydd yn ymadael â'r gymdeithas o'u bodd, wedi dyfod i mewn mewn eitha gwres, cariad, a bywyd; ond naill ai

wedi

wedi cael eu denu ar ol rhyw chwant, megis caru cnawdol, cariad at y byd, neu ryw un o bleſerau nattur; neu yntau wedi rhyw oeri at bob daioni, ac o'r diwedd heb flas ar un o ordinhadau yr Eſengyl? os gwrando wnant, ni fydd hynny ond megis o ddigwyddiad, ac os dont i'r gymdeithas brofiadol, maent yno mewn ofn a diflaſdod; ond peth anghynnefin yw eu gweled hwy yn troedio i un o'r lleoedd hynny. Pa fodd mae i ni ymddwyn at y rhai'n?

Theo. Maent wedi ymadael â Duw, a thyna'r achos eu bod wedi ymadael â chwi; a hyfryd a fyddai eu hennill hwynt yn ol drachefn; canys pwy bynnag a'i gwnel ſe ddywaid yr Yſgrythur *Dan.* xii. 3. *Y diſgleiria'r cyfryw fel y ſer byth ac yn oes oeſoedd.* Am hynny eich dyled yw yn gyntaf, ac yn bennaf gweddio droſtynt, ar i Dduw eu hadferu hwynt atto ei hun; ac yna chwedleua yn fynych â hwynt yn deg ac yn addfwyn, gan eu perſwadio i ddyfod yn ol o gyfeiliorni eu ffyrdd; dangos iddynt y peryglon ofnadwy o wrthgiliad; y ddamnedigaeth ddyblyg fydd i rhai a ymadawant â Duw; goſod o'u blaen yr Yſgrythurau ofnadwy ſy'n erbyn y gwrthgiliwr; megis *Heb.* vi. 4, 5, 6. Bod yn *amhoſibl i rhai a oleuwyd un waith, ac a brofaſant y rhodd nefol, ac a wnaethpwyd yn gyfrannogion o'r Yſpryd Glân, ac a brofaſant ddaionus air Duw, a nerthoedd y byd a ddaw; ac a ſyrthiant ymaith* yn lân oddi wrth eu proffes; *ymadnewyddu drachefn i edifeirwch; gan eu bod yn ail groes-hoelio iddynt eu hunain Fab Duw, ac yn ei oſod yn watwor.* Dangos iddynt yr Yſgrythur ſy'n dywedyd, *Heb.* x. 26. *Os o'n gwirfodd y pechwn, ar ol derbyn gwybodaeth y gwirionedd, nid oes aberth dros bechodau wedi ei adael mwyach; eithr rhyw ddiſgwyl ofnadwy am farnedigaeth, ac an-gerdd tân, yr hwn a ddifa y gwrthwynebwr.* Ac f'alle trwy i'r gymdeithas daer weddio droſtynt, *(can's llawer a ddichon taer Weddi'r cyfiawn)* eu caru, eu dilyn o fan i fan, peidio gadael llonydd iddynt yn eu gwrthgiliad, gan

ymbil

ymbil arnynt trwy bob hynawſedd, tiriondeb, a chariad i lynu o newydd wrth yr Arglwydd, bydd y Duw trugarog a graſlawn o'r diwedd i'w dychwelyd hwy yn ol i'r ffydd, ac i goroni y rhei'ny agfu yn offerynnol o ddwyn y gorchwyl ardderchog hynny i ben.

DIALOG VII.

Ynghylch y pethau nad yw addas i'w dywedyd yn y *Society*—Sef meddyliau gwibiog a chableddus; temtaſiynau poethion, diſymmwth, dibarhad ar y meddwl; ſyrthiadau cuddiedig, pan bo gwir edifeirwch yn eu canlyn; ein bywydau llygredig tyn cael gras; drygau a gwendidau rhai eraill.—Y pethau eilwaith ſydd addas i'w dywedyd; ſel, pethau ſo yn tueddu mwy at yr enaid nâ'r corph.—Y fath ag ſo yn rhoi goleuni i'r holl gymdeithas o gyflwr enaid.—Pethau ſo yn fuddiol i'n dwyn o dan draed ein gelynion yſprydol.—Yr argyhoeddiadau a'r blinderau tumewnol ag ydym yn gael am bechod.—Y graſuſau a'r tymmerau nefol mae Duw yn weithio ynom.—Y ſiommedigaethau a'r diſapwyntments ydym yn gael ynom ein hunain.—Ac yn ola pob peth ag ſo yn ennyn cariad y naill at y llall.—Addyſgiadau i Stiwartiaid y *Societi* pa fodd i ymddwyn o ran eu hymarweddiad, eu pwyll, parodrwydd i gelu a chadw cwnſel a dirgelion y *Societi*.—Ynghylch elufen, ac i bwy mae rhoddi arian y gymdeithas.—Yr anhrefn ſydd yn fynych ynghylch hyn.——Pwy yw y gwir weddwon, y rhai ſydd yn wrthddrychau cymmwys o gaſgliadau a rhoddion y gymdeithas; ynghyd ag amrywiol bethau ynghylch bywioliaeth rhy uchel mewn pregethwyr, a phroffelwyr eraill.

En. FE fu rhyw ſiarad rhyngom ar ddechrau ein cymdeithas, am yr annoethineb ag allfai fod mewn cyfarfodydd o'r fath hyn, ar amryw yſtyriaethau;

tyriaethau ; ac yn enwedigol mewn un ffordd, ſef trwy i bobl ieuainge ddweud mwy nag fai addas a buddiol, o'u rhan eu hunain, ac o ran eraill, o un rhyw bethau ; ac o bofibl llai o bethau eraill nag fai adeiladol : ac y gallfai zel y cyfryw rai eu gyrru i gyfeiliornad o un tu, o ddweud gormod, cyſtal a chlaiarineb hen broffeſwyr o'r tu arall o dewi a ſon yn ormod. Ond mi anghofiais y pryd hynny ddilyu fy ngofyniad, a chwithau aethoch i fiarad am ſtiwartiaid y ſociety ; ond fyth y mae yn pwyſo arnaf i ofyn, pa bethau ſydd i'w dweud ? a pha bethau ſydd i beidio eu dweud yn y fath gyfarfodydd ? am y gallai, fel y dywedais, fod annoethineb rai prydiau yn yr achos hyn. Canys fel y mae eidionau newyddion heb fod tan iau o'r blaen, yn fynych yn methu cadw y gwys, ond gwyltio yr ochr hyn a'r llall, nes gwneud llawer o ofid i eraill, a rhan fawr ragor o boen iddynt eu hunain nag fyddai raid, a balco'r tir yn anrhefn ; felly plantos newydd ddyfod i brofi hyfryd bethau Duw, fydd barod i redeg i ryw ochr oddi ar yr union lwybr, naill ai dyfnder argyhoeddiad ar un llaw yn eu gyrru hwy i ddweud pob drwg, dichell, ac aflendid a wnaethant erioed ; neu deimlad o flas yſpryd rhydd-did ar y llaw arall yn eu dodi i adrodd pob rhyw feddyliau melus, pob rhyw hyfryd freuddwydion, a phob rhyw dybiau cyfyrus maent yn ei gael am danynt eu hunain heb fawr ſylwedd ynddynt. Am hynny, yn y fath gymdeithas gymmyſgedig o wŷr, a gwragedd, hen, ac ieuainge, meibion, a merched, ofn ſydd arnaf gellir naill a chelu gormod o'r gwirionedd o un ochr, neu fanegu gormod yr ochr arall, yr hyn ſydd yn niweidiol iawn o bob tu i adeiladaeth y gymdeithas.

Theo. Gwir yw, ac fe gyfeiliornodd rhai eglwyſi trwy fanegu gormod o'u llygredigaethau, eu haflendid, eu trais, eu hanoneſtrwydd, eu hanniweirdeb, a phob meddigedigrwydd fu ynddynt cyn cael gras, fel dywedaſoch, fel y tynnwyd mawr waradwydd ar ffyrdd yr Arglwydd ; ac fel gorfu ar weini-

weinidogion yr eglwyſi hynny oſod rheol o hynny allan, na byddai i neb ddweud pethau neilltuol am danynt eu hunain yn yr amſer oeddent heb ddyfod i broffeſu duwioldeb; rhag trwy hynny iddynt orfod dodi pechodau rhai eraill allan gyd â'u pechodau eu hunain, neu ddatguddio pethau am danynt eu hunain hefyd ag fyddai yn gywilydd byth iddynt hwy a'u plant; neu o boſibl rai pethau ag allai wneud yſgariaeth mewn teuluoedd, cynlleidfaoedd, a gwladwriaeth. Am hynny mi debygwn fod amrywiol bethau ag ſydd i ni i'w celu ynghymdeithas y brodyr, ïe, hyd yn oed ein ffryns anwylaf. Ac yn gyntaf, y meddyliau cableddus ofnadwy a dychrynllyd mae ſatan yn wthio i mewn i'n hyſprydoedd; nid oes gan nattur nemawr, neu ddim llaw yn y rhai'n, ond eiddo'r diafol ydynt; maent ar ei lun, a'i ddelw ef ei hun; ſef, caſau Duw, ei ddiyſtyru, cweſtiyno i holl briodoliaethau, eiddigeddu, a chenfigennu wrtho, a damſial ei fawredd tan draed; ſwydd, elfen, a phleſer yr angel diobaith yw y pethau hyn, a'u gyrru i mewn i yſprydoedd duwiolion y mae efe, tu ag at eu blino, eu terfyſgu, ac aflonyddu eu hyſprydoedd, a deſtrywio os gall, eu cariad a'u heddwch at yr Arglwydd. Y rhai'n ſydd fel mellten yn taro i mewn i'ſtafell, yn peri dychryn mawr i bawb, ond nid yn y 'ſtafell yr oedd y nattur o honi, ond yn y ſulphur gwenwynllyd ag oedd yn yr awyr; felly nid ein llygredigaeth ni, er cymmaint ydyw, yw yr achos o'r meddyliau cableddus hyn, ond Satan; ac efe gaiff y goſp am y fath demtaſiwnau; canys ni's cydfeiniodd ein hyſpryd ni â hwynt; ac nid oes i ni dderbyn euogrwydd oddi wrthynt, na therfyſgu o'u hachos, na magu un gronyn o amheuaeth am ein bod yn eu cael? o blegid rhan rhai ardderchog o'r Saint ydynt yn fynych; ac yn wir nid da yw i ni eu hadrodd, rhag trwy hynny iddynt gynnyddu yn fwy, neu gael argraff ar rai eraill; ac hefyd maent yn rhy ddychrynllyd ac ofnadwy i'w hadrodd; ond dyled pawb a fo tan y fath

demtaſiwnau yw, taer weddio yn eu herbyn. Yn ail, nid da adrodd y meddyliau gwibiog, crwydredig ag ſydd yn rhedeg i mewn ſel afon lifeiriol i'n hyſprydoedd, diau fod y rhai'n yn dyfod oddi wrth galon iach, ac yſpryd ſegur; ond pe adroddid hwy oll, byddai raid cymmaint o amſer ag y buwyd yn rhoi derbyniad iddynt i'w hadrodd hwynt; ſef diwrnod cyfan yn adrodd meddyliau gwibiog diwrnod arall, pe gellid eu cofio hwynt! Ond O, pa dorfeudd o honynt ſydd yn ddiſylwedd, a thorfeudd mwy yn perthyn i bethau nad ydynt gymmwys i'w hadrodd! rhai o ofn, rhai o hyder gnawdol, rhai o garu, rhai o gaſau, rhai o alar, rhai o lawenydd, rhai o ddymuno rhyw bethau, rhai o ffieiddio pethau eraill; a thorfeudd aneirif yn cynnwys awydd at y byd, neu anfoddlonrwydd ynddo; neu am barch, elw, eſmwythder, a gogoniant daearol: ac nid oes braidd orchymmyn o ddechrau yr hen Deſtament i ddiwedd y newydd, nad ydys yn eu briwo hwy mewn meddyliau gwibiog, fel mai can gwell yw adrodd y meddyliau gwylltion, difaus, ac o'r diwedd drewllyd hyn (fel locuſtiaid yr *Aipht*) wrth Dduw nag wrth ddynion, rhag ofn iddynt eu camddeall, a thybiaid fod y meddyliau hyn yn bethau gwreiddiol, parhaus yngwraidd calon y dyn ag oedd yn eu hadrodd; lle mewn gwirionedd nad oeddent ond peth oedd Satan yn daflu i mewn i lanw, ac i ddifyrru calon ag oedd yn wag o breſennoldeb yr Arglwydd. Yn drydydd, nid da adrodd pob temtaſiwn wyllt a ddelo i gynhyrfu ein nwydau, pan na bo hi o hir barhad, nag o dderbyniad ewyllyſgar.— Mae gwahaniaeth rhwng profedigaeth ar y meddwl, a meddwl gwibiog; mae'r gynta yn dyfod gyd â grym ac awdurdod parhaus ar ryw un o rannau yr enaid; ar y deall, neu yr ewyllys, neu ryw un o nwydau yr enaid; ac yn cynhyrfu'r cyfryw nwyd i garu yn drwm tros amſer, neu i gaſau yn llidiog, i hyderu yn rhyfygus, neu ofni yn arſwydus, i lawenhau yn anghymhedrol, neu i alaru fel heb obaith, i chwennychu

nychu yn ddireſwm, neu ffieiddio hyd at atgaſrwydd; a hyn oll yn para gyd â grym ar yr yſpryd tros gryn ronyn o amſer: ond meddwl gwibiog nid yw ond peth ſy'n nofio ar yr wyneb, ac yn cyfnewid o un peth i'r llall mewn munud; nes ydyw, yn fynych, gant o'r fath feddyliau yn llettua yn yr enaid mewn un awr: ac fel mai nid da adrodd y rhai'n; felly nid da adrodd y profedigaethau uchod, ond rhai; ſef y cyfryw ag fo yn cael effaith lawn ar yr enaid; yn methu ymadael trwy weddio, gwrando, darllen, a myfyrio; ac yn glynu yn barhaus ar y ſerchiadau; ac yn debygol o ddiffodd tân cariad yr Arglwydd; ond am y fath hynny o honynt ag fo o fyr barhad, yn ildio i weddi, neu nad y'nt yn gwneud niwaid i breſennoldeb yr Arglwydd; da yw na ddwedir y rhai'n yn y gymdeithas grefyddol, rhag iddynt ddigwydd fod yn gariad at rai, yn gaſineb at eraill, yn rhagfarn, yn genfigen, yn eiddigedd, neu yn rhyw ddiyſtyrwch, dianrhydedd, ac oerfelgarwch yſpryd at ddynion gwir dduwiol a pharchedig: neu f'allai gallant fod o awydd, trachwant, ac anlladrwydd; ac felly fod yn niweidiol iawn i eraill mewn amryw yſtyriaethau. Am hynny yn y fath achos, gwell yw eu hadrodd wrth Dduw nâ dynion. Yn bedwarydd, fel dywedſoch eiſioes mewn rhan, nid da dweud ein hen ffordd gyfeiliornus, cyn adnabod yr Arglwydd: nid yw leſâd adrodd yr holl amrywiol bethau ffiaidd mae Duw wedi eu maddau, y byd wedi eu hanghofio, ein cydwybodau ninnau wedi cael eu glanhau oddi wrthynt, ac eglwys Dduw heb wybod dim am danynt; f'alle gwna hyn lawer o ddrwg mewn amſer i'n henwau ni ein hunain, ac i'n plant ar ein hol, i'n buddioldeb yn yr eglwys, ac o boſibl i'n hintereſt yn y byd; ac f'alle gymmaint o ddrwg neu ragor i'n cymmydogion hefyd, megis dwyn anair ar rai, colled i eraill, bod yn achos o ddrwg fywyd i rai, blinder ac afiechyd i eraill: canys wrth adrodd amryw bechodau wnaethom ni ynghyflwr nattur, rhaid yw i ni yn fynych adrodd pechodau

rhai ag oedd yn cydſynio â ni y pryd hynny mewn meddwdod, cynnen, twyll, anoneſtrwydd, ac anlladrwydd; a hyn o'i ddatguddio allan, ſy'n abl oeri priodas, gwahanu teuluoedd, codi terfyſg, magu rhagfarn, ennyn llid, a goſod gwlad ac eglwys benben. 5. Nid da hefyd adrodd pob cwymp a gawſom, ag i'r Duw trugarog i'n codi ni ar ein traed, ac ailennyn ei ddawn ynom, nid y'm ronyn well o fwrſeiſio ein gwendidau wrth eraill, rhag bod amryw yn ein clywed ag ſy mor gul eu barn, ac mor dywylled eu deall yn athrawiaethau gras, fel y tybygant nad yw dyn graſol fyth yn ſyrthio i brofedigaeth; ac am hynny hwy a ddrwgdybiant, a ragfarnant, ac a gaethiwant at y rhai ſydd fel hyn wedi ſyrthio i un rhyw fai, er eu bod mor oneſt a chyfaddef hynny i'w cydaelodau: ac eilwaith ſe allai canlyniadau drwg ddyfod o ddweud ſyrthiadau ag mae Duw wedi guddio, ac mae'r credinwyr wedi cael maddeuant am danynt, a chalon friw fel effaith o hynny wedi ei roi iddynt, ſef rhag i eraill gymmeryd achlyſur oddi wrth hynny i wrthſefyll llai yn erbyn yr un rhyw brofedigaethau pan y delont i'w cyfarfod hwythau: ac yn fwy nâ'r cwbl, rhag ofn i'r cyfryw a ſyrthiodd fel hyn, trwy adrodd eu cwymp, wneud eu hunain yn llai defnyddiol yn eu hamrywiol ddoniau o holi, canu, moli, gweddio, ceryddu, argyhoeddi, cyſuro, ac adeiladu eu cyd-gymdeithion; trwy i'w cwymp hwy ddyfod i gof y cyfryw, ac iddynt oeri attynt, a myned eu holl ddoniau yn ddiſudd. Ond er i Dduw faddau fel hyn, a chuddio eu gwendidau gant o weithiau, etto eu dyled yw eu mynegu hwynt wrth Dduw, a galaru am danynt fil, a deng mil o weithiau: am hynny y cawn ni yn yr Yſgrythurau amrywiol o'r hen Seintiau, patriarchiaid, a phrophwydi yn achwyn ar anelrif lygredigaethau eu calon, ond etto yn celu pa beth oeddent. Fe ddywaid *Dafydd iddo ymgadw rhag ei anwireddau*, ond ni's dywaid i ni pa beth oedd yr anwiredd hynny ag oedd ſwya cryf am ei orthrymmu. *Paul* yntau ddy-

waid

waid *am ſwmbwl yn y cnawd*, ond ni's manegodd i ni pa un ai poen, neu ryw lygredd oedd y *ſwmbwl* hyn; ond fe ddywaid mai *cennad ſatan ydoedd*. Am hynny adrodd, fel y dywedais, bob llithriad, bob gwendid, bob cyfeiliornad, a phob colli'r ffordd a wnelom wrth gymdeithas lawn o broffeſwyr nid yw addas, rhag bydd i ni gael achos o edifarhau ar ol llaw. 6. Nid da achwyn llawer ar eraill yn y fath gymdeithafau: mae achwyniadau ar eraill yn fynych yn tarddu oddi wrth yſpryd hunan-gyfiawn, tuchan yn erbyn rhagluniaethau chwerwon, neu ddirgel falais at rai wnaeth niwaid i ni o'r blaen; am hynny ni ddylai dim achwyniadau fod, ond fo llwyr angenrhaid mewn ſociety profiad; ac yn enwedigol, ni's dylai gwŷr fyth achwyn ar eu gwragedd, na gwragedd ar eu gwŷr. Mae priodas yn berthynas mor agos, fel mai pa un bynnag ſydd o un ochr yn beio, rhaid yw ei fod yn beio ar ei gnawd ei hun; *canys hwy'ch dau fyddant un cnawd*; ac mae yn gyffredin y rhan fwya o feiau y naill o honynt yn gorwedd wrth ddrws y llall.

Eu. Manegwch etto, attolwg, pa bethau ſydd fwya cymmwys i'w dywedyd yn y fath gymdeithafau? pan mae annoethineb, a zel wreſog wedi gwneuthur cymmaint o niwaid yn ddiarwybod?

Theo. Nid oes neb ond y Duw mawr trwy ei Yſpryd all gyfarwyddo plant i gerdded ffordd na's adnabuant, ac etto heb gyfeiliorni: ac fel yr arweiniodd ef hen *Iſrael* gynt â'i golofn dân y nos, a'i niwl y dydd, felly fe addawodd am ei bobl ef, *pe baent ynfydion na chânt gyfeiliorni*: ond y moddion i gadw pob peth mewn trefn addas, a chymmedroldeb yw ſtiwartiaid y ſociety, y rhai ddylent, fel dywedpwyd ar y cyntaf, wrth holi, i ofyn ond pethau addas, a chymmwys i rai i ddweud, a chyfaddef; ac i attal dynion ieuaingc brwd i fiarad ymlaen, pan gynta gweloñt hwynt yn myned yn rhy bell yn yr achos hyn; ac am hynny fe attebwyd ſylwedd y cweſtiwn hwn eiſoes, wrth ddangos y cweſtiwnau

ddylai gael eu gosyn i bobl ieuainge, a'r attebion i'r rhei'ny yw y pethau a ddylai gael eu dweud ganddynt. Ond etto, fel dywaid yr Apostol, *Llefaru yr un peth drachefn, nid yw flin i mi, ac i chwithau mae yn ddiogel*; am hynny, 1. Bydded y cwbl a ddywedo neb yno yn tueddu rhagor at bethau'r enaid nâ'r corph. Society profiad sydd wedi cael ei gosod i fynu i'r diben hyny; ac yn ganlynol pwys y gwaith ddylai fod am gyflwr enaid; am hynny dywaid yr Apostol, *Cynghorwch eu gilydd bob dydd tra gelwir hi heddyw, fel na chaleder neb o honoch trwy dwyll pechod.* Y pethau ag sydd i'w llafaru yn y cymdeithasau hyn yw, pethau i ddihuno cydwybodau; i gynhyrfu argyhoeddiadau; i fagu zel; i greu ofn duwiol; i weithio cariad at Dduw a'i eglwys; i ddatguddio pechod; ac i osod allan hŷd, lled, dyfnder, ac uchder cariad Crist, *yr hwn sydd uwchlaw pob gwybodaeth.* 2. Bydded yr attebion y fath ag a fo yn rhoi goleuni trwyadl i'r holl gymdeithas o gyflwr y cyfryw ag fyddir yn ei holi; fel gallo pawb ei weled ef trwyddo; i ddeall ei yspryd; adnabod pa le mae ef yn sefyll, pa un ai tan argyhoeddiadau trymion, neu ysgafn, tan y ddeddf, ynte tan ras y mae efe; pa un ai caethwas i'w bechodau yw, neu ynte ymladdwr dewr dros yr Arglwydd, a threisiwr o deyrnas nefoedd sydd? pa un ai bod ganddo fraich ddehau, a llygad dehau, etto heb dorri a thynnu ymaith? os yn awr ar ol cael ei holi gan bawb, a'i weled yn olau megis wrth liw dydd, caiff yr holl gymdeithas dosturio wrtho, cydymdeimlo ag ef, ei gynghori, ei argyhoeddi, neu os bydd ef yn mwynhau presennoldeb yr Arglwydd, wedi dyfod i mewn i yfed o wleddoedd yr Efengyl, a phrofi meluftra pethau'r nef, hwy gânt o'r tu arall gyd lawenhau gyd ag ef â llawenydd diderfyn; ac fe sydd fel gwrthddrych ynddynt, a fiampl newydd o ddaioni, a thiriondeb Duw i'w eglwys: ac fel y mae'r fath gymdeithasau a hyn wedi cael eu gosod *i lawenhau gyd â'r hwn sydd yn llawenhau; ac i alaru gyd â'r*

hwn

hwn ſydd yn galaru; angen yntau ſydd o gael cyflwr dynion allan yn olau, ac yn glir, tu ag at ddelio yn ddiduedd â'u heneidiau anfarwol; eu cyſuro, neu eu hargyhoeddi, fel y bo yr achos yn gofyn. 3. Angen ſydd o ddweud pethau ag ſo yn fuddiol i'n dwyn allan o tan draed ein gelynion; i dorri ein llyfetheiriau, i dynnu ymaith ein beichiau, ac i yſgafnhau ein hyſprydoedd o gaethiwed, euogrwydd, ac ofn angau, *i wir rydd-did plant a phobl Dduw*; ac oni chwedleuwn y cyfryw bethau yn y cymdeithaſau crefyddol hyn ag ſo tebygol gyd â bendith y nefoedd i fagu ynom yſpryd mwy eon; mwy ffyddiog, a mwy parhaus i ryfela yn erbyn y byd, y cnawd, a ſatan, mae un o ddibenion ein cydgynnulliad yn myned yn ofer; ac yn ganlynol mae yn niweidiol i neb lafaru yma un peth mewn yſpryd yſgafn, cras, cenſigennus, neu ragfarnus; rhag trwy hyn ennyn chwerwder, ymryſon, ac oerfelgarwch yn y ſociety; a magu caethiwed, drwgdybiau, a ſarrugrwydd yn y naill at y llall. Fe ddylai fod yma yn waſtadol ofn rhag llafaru dim ond a fo yn Yſpryd yr Arglwydd, ac awel y nef yn cyd gerdded gyd â'r geiriau, fel y gellir dweud mai llais Duw ydoedd; a'r holl bobl fel un dyn yn cydſynio ag ef; fel y bo ond un yſpryd, fel awel o wynt nerthol yn cynhyrfu yr holl ſociety i garu, i lawenhau, neu i alar a chyſtudd yſpryd. Am hynny nid lle un yw dweud pan y bo un arall yn dweud; canys terfyſg, ac anhrefn yw bod dau yn llafaru ar un waith; am hynny rhoddwch barch y naill i'r llall wrth lafaru; gwrandewch yn aſtud, gan weddio â'ch holl galon fod pob peth yn cerdded mewn ſymlrwydd, oneſtrwydd, ac ofn yr Arglwydd. Canys un o'r dibenion mwyaf ſydd i fod gan gredinwyr i gyd-gyfarfod, ac i adrodd eu profedigaethau, eu cyſtuddiau, a'u haml wendidau yw, er mwyn cael nerth ragor yn eu herbyn; a boddlonrwydd tanynt; i ddiodde, a dwyn eu croes yn ddiddig, ac yn dangnefeddus; ac os try ein gwaith yn adrodd y pethau hyn yn niweidiol i ni

neu

neu eraill, trwy galedu rhai yn eu ſyrthiadau, neu wneud eraill yn wannach tan eu profediaethau, neu fagu yſpryd cyfyng, oer, a rhagfarnus yn eraill, diau yw nad yw y cyfryw driniaeth o ſociety profiad yn fuddiol, nac yn cael ei lluniaethu ar ol y portreiad. 4. Da yw dweud am yr argyhoeddiadau a'r blinderau tumewnol ag y'm yn gael am bechod gan Yſpryd yr Arglwydd: canys adrodd ein pechodau heb adrodd hyn ſydd fai anafus, ac yn abl annog pobl i bechu rhagor. Gweithrediadau yſpryd y gras yn argyhoeddi, yn ceryddu, ac yn gofidio yſpryd proffeſwr am ei eiriau, meddyliau, ei weithredoedd, a'i ddibenion ſydd arwydd da o wirionedd gras: ac y mae adrodd y gofid yſpryd hyn yn ſynych yn gweithio effeithiau hyfryd iawn ar yſprydoedd rhai eraill; ac yn gweithio mwy o ofn duwiol trwy'r holl gymdeithas, rhag cymmeryd rhydd-did i unrhyw bechod, wrth yſtyried y poen, yr euogrwydd, a'r tywyllwch blinderus gafodd y cyfryw frawd, neu chwaer o ddweud, neu wneud ar ol eu blus a'u hewyllys eu hunain. 5. Da yw dweud hefyd y graſuſau, y tymmerau nefol, a'r meluſtra hyfryd mae Yſpryd y bywyd yn ei weithio ynoch yn awr a phryd arall; yr attebion ydych yn gael o'ch gweddiau; yr addewidion mae Duw yn roddi i chwi mewn cyfyngderau; y gwaredigaethau anniſgwyliadwy ydych yn gael o bethau ag ydych yn ofni; y goleuni nefol ydych yn dderbyn mewn oriau o dywyllwch; ynghyd â'r amrywiol awelon hyfryd o fwynhâd o breſennoldeb yr Arglwydd ydych yn ei dderbyn tan y gair, mewn gweddi, neu ryw un arall o ordinhadau y nef: y pethau hyn, meddaf, ſydd lwyr angenrheidiol eu mynegu, a'u goſod allan gyd â goleuni, a gwres yn y gymdeithas, tu ag at ddodi eraill i ymeſtyn at gael yr un rhyw bethau; a thu ag at i'r holl gredinwyr yno yn gynnulledig i ganmawl, a bendithio Duw am ei anrhaethawl ddaioni. 6. Buddiol yw i chwi ddatguddio y ſiommedigaethau a'r diſapwyntments ydych yn gael ynoch eich hunain;

ac

ac i roi yr holl gymdeithas i wybod eich bod yn gweled eich hunain yn wannach, yn dywyllach, yn lleſgach, ac yn cynhyddu mewn eiſiau o Gyfryngwr ag ſydd yn gyflawn o bob daioni, gras, a chyflawnder. Yr yſpryd hunan-ymwadol hyn wrth ei adrodd, a fag fwy o gariad, toſturi, cydymdeimlad, ac undeb rhwng yr aelodau, ac a dor i lawr, ac a ddadrys bob eiddigedd, rhagfarn, ac oerfelgarwch yſpryd ag fo gan y naill at y llall. Ond yn ola, cymmerwch ofal mawr yn waſtadol i ddweud ond pethau fo yn ennyn cariad y naill at y llall, yn debygol o fod yn fuddiol i wanhau intereſt y byd, y cnawd, a ſatan, ac i ddodi enw yr Arglwydd Iesu yn fwy anwyl gan bob un o'r gymdeithas, fel pan foch yn ymadael â'u gilydd, y byddoch yn ymadael mewn gwres, undeb, cariad, a chydymdeimlad diragrith.

Eu. Bellach ni flinaf mo honoch, fy hen a'm hanwyl athro, ond mi arferaf y moddion oll a ddywedaſoch; y rheolau, y trefniadau, a'r dyſgyblaethau anwyl a oſodaſoch o'm blaen, gan obeithio am fendith arnynt; canys rhoiſoch i mi lawer o oleuni mewn pethau ag yr oeddwn yn dywyll ynddynt; ond etto, fel dywedaſoch, mi ddiſgwyliaf wrth yr Arglwydd; canys efe yn unig all ein harwain at y moddion ag fo efe ei hun yn eu bendithio. 'Rwi'n gweled mai nid da yw glynu wrth un ffurf, neu drefn yn ormod, canys wrth hyn mae amryw eglwyſi o'm cydnabyddiaeth i wedi cyfeiliorni yn fawr, ſef trwy ddilyn trefn oerllyd, farw, a glynu wrthi felly nad oes dyn a'u dena oddi wrthi, fel pe bai yn ffurf ag orchymmynnodd yr Arglwydd o'i enau ei hun; lle mewn gwirionedd nad yw hi ddim arall ond a gawſant oddi wrth eu teidiau, a honno ond canolig iawn hefyd. Ond hyfryd yw dilyn Duw, bydded hynny trwy ba foddion bynnag a arddelo efe ei hunan. Bellach mi af tu a thre, ac a ddiolchaf am y meddwl cyntaf a gefais i ddyfod attoch, gan gredu bydd yr addyſgiadau a roiſoch i mi yn fendith

i mi

i mi, ac i'r gymdeithas fechan yr wyf fi ynddi: ac mi ddymunaf ar fy Nhad nefol na foch chwithau ddim heb eich llawn wobr; can bendith yn y byd hwn, a mil yn y byd a ddaw. Ac mae yn ormod gennyf geiſio gennych ddim bellach, am im' gael fy llawn ddiſgwyliad, ond eich taer weddiau o flaen yr orſedd fawr, cofiwch am danof fi a'm ſociety fechan; nid y'nt hwy na minnau ond eiddilod gweinion, a ſatan yn hen ac yn gyfrwys; temtaſiwnau yn aml, maglau wedi goſod ynghudd ar bob llwybr, fel nad oes ond nerth, a goleuni'r nef yn abl i'n cadw ynghanol y fath anialwch ag y gwyrodd myrdd, ac y cwympodd miloedd na's codaſant byth mwy: ond fy holl gyſur i yn yr achos hyn yw bod doethineb y nef yn drech nâ themtaſiynau ſatan, ac i Dduw ddweud yn ei air *Pe byddent ynfydion ni chyfeiliornant.*

Theo. Nid gwell gennych chwi ddyfod attaf fi, nâ chennyf fi eich dyfodiad; canys credu yr wyf mai yr Arglwydd a'ch danfonodd, ac yr wyf yr awrhon yn eich gadael chwi i drefn y nefoedd fawr, ac i Yſpryd yr Arglwydd, yr hwn a all eich bendithio â phob rhyw fendithion, ac er mor anodd blaenori tyrfa o bobl o amrywiol oedran, ſefyllfaoedd, a graddau yn y byd, yn enwedig o amrywiol dymmerau, nwydau, a phrofedigaethau, etto fe dyſg y Duw hynny chwi ag ſydd wedi addo *na chaiff ei bobl ef gyfeiliorni pe baent ynfydion*, i wneud y cwbl er gogoniant i'w enw bendigedig ei hun, a daioni tragywyddol iddynt hwythau. Ond cymmerwch chwithau ychydig o gynghorion gennyf, ag all fod yn fuddiol mewn awr o brofedigaeth; gan fy mod yn deall eich bod (fel henafgwr, a thad ymhlith plant) yn ſtiwart ac yn weinidog yn eu plith hwythau, yn myned i mewn ac i maes o'u blaen; ac ar ba un maent yn pwyſo am oleuni, a chyfarwyddyd ymhob achos. Am hynny, 1. Meddyliwch roi eſamplau da o'u blaen hwynt ymhob peth, mewn bywyd ac ymarweddiad addas; gan ymddwyn yn

add-

addfwyn, yn dyner, yn amyneddgar, ac yn gâriadus attynt hwy, ac at bob dyn; na boch byth yn boeth, yn chwerw, nag yn derfyſglyd; byth yn annioddefol, yn dychanllyd, nac yn anhawdd eich trin; ond yn waſtad yn iſel, yn hunan-ymwadol, yn barod i ddyſgu'r anwybodus, ac i wrando cwyn y gorthrymmedig a'r cyſtuddiol. 2. Meddyliwch fedru celu yr hyn a ddywedir wrthych. Os ſtiwart ſociety fydd yn glebrog, ac yn datgudio dirgelion y rhai profedigaethus, pwy a ymddiried ei bethau dirgel iddo? bydd ei ofn ef ar bawb, rhag i'r hyn a ddywedaſant wrtho yn y cluſt, yn eu mawr ofid, gael ei dannu ar lled y byd, a'i wneud yn gorn cân o fôr i fôr. Mae offeiriad eglwys *Rufain*, ag ſydd yn cael cwnſel yr holl bobl, o'r brenhin i'r yſgubwr ſimneuau, yn medru cadw dirgelion yr eglwys tra font byw yn y byd: ac os medr eglwys butteinlled wneud hyn, llawer rhagor dyled y wir eglwys yw cadw yr hyn roir iddi i'w gadw. Ac os na's gellir ymddiried i ſtiwartiaid ſociety, i gadw dirgelion, gwell yw dweud y dirgelion wrth y Duw hynny a fedr eu cadw, a'u maddau hefyd. Mae llawer o bethau gan ddynion duwiol i ſiarad â'u hathrawon yn neilltuol, na's gallant ei fynegu ond wrth ryw un neilltuol, a hwnnw y cyfryw ag na chair clywed gair o'i enau byth mwy am dano: ond rhoi cyngor ac addyſg; a thaer weddio ar Dduw am waredigaeth o'r un rhyw. Amryw feichiau trymion ſydd ar yſgwyddau gwragedd yn berchen gwŷr annuwiol, nad allant fanegu o flaen y gymdeithas. Weithiau gwŷr priod tan feichiau trymion o ran eu gwragedd, ac yn byw mewn angen mawr o gynghorion, ac addyſgiadau nefol i ymddwyn attynt. Weithiau meibion dan demtaſiwnau poethion at wyryfon uwchlaw, neu iſlaw eu gradd i'w priodi: a phrydiau eraill gwyryfon hwythau yr ochr arall yn byw ar ocheneidiau cariad, heb neb i fynegu eu meddyliau, na'u cynnorthwyo i ddal eu baich. Yn y fath achoſion, angen yw yn fynych oſod y peth o flaen brawd ffyddlon,

lon, cywir, diſtaw, ag a gymmero ran o'r baich arno ei hun, ac a'i goſodo o flaen gorſeddfainge y gras, hyd onis teimlo y dyn gorthrymmedig a adroddodd ei gwyn a'i archoll eſmwythâd, a llonyddwch o'i flinder, a'i brofedigaeth. 3. Coſiwch fod mor barod a neb i gyfrannu ar ol eich gallu at achoſion y gymdeithas, neu unrhyw achoſion cymmwys eraill a oſodir o'ch blaen. Os tlodion fydd ſwyddogion eglwyſig, etto dangoſent eu ſerch at bob gweithred dda: canys eu dyled yw myned o flaen y praidd ymhob rhyw ſiamplau o dduwioldeb, a charedigrwydd. Ac am fod bywydau proffeſwyr yn fynych yn cael mwy o effaith ar yſprydoedd dynion nâ'u geiriau, nid yw cynghorion da i eraill, tra fom ni ein hunain yn gwneud yn y gwrthwyneb, ond cyffelyb i leidr yn cynghori dynion i fod yn oneſt, ac ynte ei hun yn para yn ei ladrad: neu buttain gyffredin yn cynghori merched i fod yn ddiwair, a hithau ei hunan yn rhedeg ymlaen yn ei haflendid. Am hynny angen yw rhoi ſiamplau da o flaen praidd Criſt; a bod y ſtiwartiaid yn blaenori yn y peth hyn, fel mewn pethau eraill, ar ol fel y llwyddodd Duw hwynt. 4. Cynghorwch hwynt yn fynych i beidio meithrin llawer ar eu cnawd eu hunain. Y mae ymprydio yn un o ddyledſwyddau neilltuol y Teſtament newydd, ac yn fuddiol iawn at farweiddio corph pechod, a daroſtwng trachwantau nas gall dim arall eu daroſtwng ond hyn; ac er nad all gwaſanaeth-ddynion, a rhai tlodion wneud hynny y pryd y mynnont, etto gallant beidio peſgi gormod ar nattur, yr hon yn waſtad wrth ei meithrin yn rhy dda, fydd yn myned yn afreolus: canys fe ddywaid yr Yſpryd Glân am *Iſrael* gynt, *Jeſſuryn a aeth yn fras ac a wingodd.* Mae bwytta yn dda, ac yfed yn uchel, yn fammaeth gref i lawer o nwydau greſynus. Fe ddywaid *Paul* ei fod ef (er cymmaint ei ras, a'i lwyddiant yn yr Efengyl) *yn coſpi ei gorph, ac yn ei ddwyn yn gaeth, rhag wedi iddo bregethu i eraill, ſod ei hun yn anghymmeradwy.* Ac yn ei

Epiſtol

Epiſtol at y *Philipiaid* dywaid am y gau athrawon, *Duw y rhai yw eu bol, a'u gogoniant, neu eu hymffroſt yw y pethau a ddylai ſod yn gywilydd iddynt.* Ac am y gau brophwydi dywedir yn *Ezeciel* xxxiv. *Eu bod yn eu peſgi eu hunain, ac nid y praidd.* A'r un peth a ddannodir gyd â gorfoledd i *Babilon* fawr yn ei chwymp, ſef, *ei bod yn byw yn foethus gyd â brenhinoedd y ddaear.* Ac oddi wrth yr amryw Yſgrythurau hyn, gwelwn ni, mai nid lle proffeſwyr yw bod yn awyddus i fwydydd da, a diodydd cryflon, fel dywaid y prophwyd *Eſay*; *Gwae y rhai cryfion i yfed gwin, a'r dynion nerthol i gymmyſgu diod gadarn.* A diau yw ſod y cyfryw yn gwneud duwiau, ac eulunod o'u cnawd eu hun, ac â mwy o barch, gofal, a chariad ganddynt at eu boliau nag at eu heneidiau, er ſod y naill i ddarfod, a'r llall i bara byth. Fe ddywaid ein Harglwydd wrth ei Apoſtolion yn *Luc* xxi. *Edrychwch arnoch eich hunain, rhag i'ch calonnau un amſer drymhau, trwy lythineb, a meddwdod, a gofalon y bywyd hun; a dyfod y dydd hwnnw arnoch yn ddiſymmwth.* Ac os angenrhaid oedd i'n Harglwydd rybuddio ei Apoſtolion i wilio, y rhai oedd wedi derbyn cyflawnder ei Yſpryd ef, ac yn byw mewn dyddiau gwawd, erlid, a diyſtyrwch; pan oedd yn beth naturiol debygid i wilio; pa faint mwy ni yn y dyddiau hyn, pan nad oes nac erlid, na thrallod am bregethiad y gair; ond yn hytrach parch, a chariad i bob un a lafaro air tros Dduw, fel cennad wedi ei anfon o'r nef; a gormod o barottoi danteithion gan rai dynion gweinion uwchlaw eu gallu, o wir gariad at Efengyl Criſt, er ſod eraill yn ddibris yn yr achos. Effeithiau drwg i ryfeddu ſydd yn fynych yn digwydd o fwytta ac yfed yn helaeth: mae ugeiniau o bechodau, cwympiadau, a gwaradwyddiadau wedi bod, yn unig oddi wrth yr achos o loddeſt, a chyfeddach. Pa faint o wag-ſiarad? o yſgafnder yſpryd? coeg-ddigryfwch? ymadroddion ffol? meddyllau balch, anllad, a chynhenaidd ſydd yn digwydd o hyn? ie

pa faint o ddatguddio cyfrinach ? ac ymbleidio, gyd ag amrywiol eraill o ffirwythau calon iach a chyfan, ag na fuafai ftymmog wag, neu ben fobr byth yn eu traethu allan. Och y fath olwg ffiaidd yw gweled credinwyr, ag ddylai ymddifyrru eu hunain ar y dwyfol ymborth, gwaed a chnawd Mab y dyn, etto yn blyfio am bethau i borthi y corpws marwol, gyd â'r fath awydd a fyllu am y cyfryw beth ag bydd plentyn bychan yn fyllu am fronnau ei fam. Cynghora braidd Duw i *farwhau eu haelodau fydd ar y ddaear*; ac na chaffo blys at un rhyw beth eu dwyn hwynt yn gaethion. Mae'n drueni weled proffefwyr yn treulio cyd amfer heibio, ac yn gwagfiarad cymmaint wrth eu *tea* eu *coffi*, neu ryw feluſwedd arall, heb dreulio y bummed ran o'r amfer nac ar eu gliniau wrth eu gwelyau, nac ar eu gliniau chwaith ar weddi deuluaidd. Och y fath beth erchyll yw fod crefyddwyr yn cael mwy o flas a difyrrwch i fnuffo, i gnoi, ac i fmoco dalen maefydd *Firginia*; i yrru'r tanced mawr o ddautu; i drachtio'r cwrw ffrothlyd; y gwin melus; y pwnch, y todi, neu y rymbo, nâ darllen, myfyrio, canu, neu fiarad am Dduw a'i waith ar ol y bregeth. Gadewch chwi, plant y deymas, meibion y Duw byw, y rum, y brandi, y gin, a'r licwr, i ddynion fy am frashau eu cnawd i bryfed, ferch colli eu heneidiau tros dragywyddoldeb. Rhybuddia hwynt yn fanwl am y pethau hyn, fy mab; a thi a fyddi yn oruchwiliwr cymmwys ar braidd Duw. 5. Rhybuddia hwy na bont yn fegur, ond yn ddiwyd yn eu hamrywiol alwedigaethau. Y gair a ddywedodd yr Arglwydd wrth *Adda*, pan trôdd efe ef allan o ardd *eden*; Gen. iii. 19. *Trwy chwys dy wyneb y bwyttai fara, hyd pan ddychwelech i'r ddaear, o blegid o honi y'th gymmerwyd; canys pridd wyt ti, ac i'r pridd y dychweli.* A'r Apoſtol *Paul* a ddywaid yr un peth, 2 *Theſ.* iii. 7, &c. *Chwi a wyddoch eich hunain pa fodd y dylech ein dilyn ni: o blegid ni buom afreolus, neu allan o drefn yn eich plith chwi; ac ni fwyttaſom fara neb yn*

rhad;

rhad; ond trwy weithio mewn llafur a lludded, nes a dydd, fel na phwyſem ar neb o honoch chwi: nid o herwydd nad oes gennym awdurdod, ond fel y rhoddem ein hunain yn ſiampl i chwi i'n dilyn. Canys pan oeddem gyd â chwi, hyn a orchymynaſom i chwi, os byddai neb ni ſynnai weithio, na chai ſwytta chwaith. Canys yr ydym yn clywed fod rhai yn rhodio yn eich plith chwi yn afreolus, heb weithio dim, ond bod yn rhodreſgar. Ond i'r cyfryw gorchymyn yr ydym, a'u hannog trwy ein Harglwydd Ieſu Griſt, ar iddynt weithio trwy lonyddwch, a bwytta eu bara eu hunain. O yr effeithiau blin a thruenus ſy'n dyfod o ſegurdod ymhob oes; ond yn fwya greſynus mae e i'w weled ym mhlentyn i Dduw. *Dafydd, gŵr wrth fodd calon Duw* bryd arall, ond wedi ſyrthio un waith i yſpryd ſegur, a edrychodd o nen ei dŷ ar wraig *Urias* yr *Hethiad*, ac a'i chwennychodd hi: a gwelwch y canlyniadau greſynus a ddaeth o hynny: *nid ymadawodd y cleddyf â'i dŷ ef byth.* Ac amrywiol ganlyniadau mor druenus drachefn ſydd yn digwydd yn ſynych o'r un rhyw achos; ſef, (heblaw angen a newyn) gwag-ſiarad, dwyn newyddion, cario celwyddau, ymliw chwedlau, cyffroi malis, ennyn cynhennau, chwanegu anghariad, datguddio dirgelion, duo enw, pwyſo ar eraill, a bod yn rhodreſgar, ac yn ddiddefnydd at achos Duw na dynion. Am hynny dywaid *Paul* wrth *Timothi* am weddwon ag oedd yn chwennych pwyſo ar yr eglwys, *Gwrthod y gweddwon ieuainge, canys pan ddechreuont ymarythyllu yn erbyn Griſt, priodi ſynnant; gan gael barnedigaeth am iddynt ddirmygu y ſſydd gyntaf. Ac hefyd yn mynd yn dyſgu bod yn ſegur, gan rodio oddi amgylch o dŷ i dŷ; ac nid yn ſegur yn unig, ond hefyd yn ſwagſiaradus, ac yn rhodreſgar; gan adrodd pethau nid ydynt gymmwys.* Am hynny fy mab, cynghora bobl yr Arglwydd *i weithio â'u dwylaw yr hyn ſydd dda, fel y bo ganddynt beth i roddi i'r rhai mae angen arnynt.* Fel y par yr Apoſtol yn *Eph.* iv. 28. ac nid hynny yn unig, ond hefyd gwna dŷ orau am roi, neu

ffeindio

ffeindio gwaith iddynt, fel na bo yſpryd ſegur iddim i gael achwyn arno i fod yn aglwys y Duw byw; ond o'r tu arall bod canmoliaeth i gredinwyr yn eu galwedigaethau rhagor nâ neb arall; gweiſion, morwynion, a hurwyr crefyddol yn maeddu pawb mewn ffyddlondeb, onefirwydd, a diwydrwydd diball ar ol eu gallu, a'u deheurwydd, fel y bo'r byd annuwiol yn gorfod credu o'r diwedd, eu bod yn rhagori, nid yn unig mewn diweirdeb, ſymlrwydd, a thraethu'r gwir, ond hefyd mewn yſpryd cywir i wneud i eraill fel y dymunent i eraill wneuthur iddynt hwythau; fel y delont felly i fod fel halen y ddaear, yn perarogli'r byd ymhob dull o ymarweddiad, ac fel canhwyllau golau i'r ardaloedd y bont yn trigo ynthynt. Bellach yr wyf yn dy adael di fy anwylyd i ddoethineb y nef, yr hon a all dy wneud yn gyſarwyddwr cywir i eneidiau gweinion, ynghanol eu hamrywiol angylchiadau, a'u profedigaethau; i gyſuro, neu i geryddu pawb fel y bo yr achos yn gofyn. O gweddia lawer iawn ar Dad yr yſprydoedd i'th arwain trwy bob rhan o'r gwaith mawr yma nad oes mo'i gyffelyb o ran ſylwedd a gogoniant tan yr haul. Yr addewid a roddodd ein Harglwydd i'w Apoſtolion, ac nid yn unig iddynt hwy, ond i'r rhai a gredent yn eu geiriau hwy; ſef, *y byddai ef gyd â hwynt hyd ddiwedd y byd*, a elli di glaimio hawl iddo megis pe buaſai wedi euel ei roddi i ti yn unig. Am hynny, yn nerth geiriau'r Duw byw dos ymlaen, ac na lwfrha er dim: ti gai bob peth ſydd eiſiau arnat pan y boſt yn eu gofyn yn achos Duw; ni fethodd ef wrando neb erioed pan y ceiſient ef â'u holl galon. Bydd wych, a Duw'r heddwch a'th fendithio, a'th lwyddo, ac a'th gadarnhao i ddwyn ei ogoniant ef ymlaen. AMEN.

DIWEDD.

B NO 72